

Bidrag til Familien Rosenkrantz's Historie

i det 16de Aarhundrede

af **A. Heise.**

Sidelinierne.

Paa Hevringholm i Jylland og Tange i Fyn levede i Dronning Margretes Dage en mægtig Riddersmand ved Navn Hr. *Niels Jensen (Rosenkrantz)*. Det er fra denne Mand, at alle Linier af Rosenkrantzernes talrige Familie nedstamme. Hans ældste Søn, Righofmester *Otte Nielsen* († 1477), blev gennem sin Søn, Righofmester *Erik Ottesen* († 1503), Stamfader for en talrig, tildels endnu levende Slægt, der har frembragt en Række betydelige Mænd i Tidernes Løb. Denne Hovedlinie er det, som nu er behandlet omtrent til Slutningen af det 16de Aarhundrede, dels i „Familien Rosenkrantzes Historie“ 1ste og 2det Bind, dels i „Historisk Tidsskrift“ 5te Rækkes 5te og 6te Bind. Af de øvrige Linier ere kun de nærmeste Slægtled behandlede i Familiehistoriens 1ste Bind, nemlig de Linier, som nedstamme fra *Otte Nielsens* Brødre: *Timme Nielsen* til Engelsholm og Stensballegaard, hvis Linie igjennem hans Sønner, *Erik Timmesen* til *Engelsholm* og *Niels Timmesen* til *Stensballegaard*, atter delte sig i to Linier, *Anders Nielsen (Stygge)* til Hevringholm, hvis Linie gennem hans Sønner, *Ejler Styggesen* til *Herringholm* og *Erik Styggesen* til *Matrup*, atter delte sig i to Linier, *Niels Nielsen* til Tange, hvis Linie dog uddøde hurtig, og *Ludrig Nielsen* til Palsgaard og Tange. Der staar saaledes tilbage at behandle disse Linier Aarhundredet ud, og det er dette, som er Gjenstand for de her meddelte Bidrag til Familiens Historie i det 16de Aarhundrede. Ganske vist frembyder et saadant Arbejde ingenlunde samme Interesse som Behandlingen af Hovedlinierne; men da Stoffet i alt væsentligt var samlet og da selv disse Linier frembringe flere ret betydelige Mænd og selv gennem de mindre betydelige Personer faa nogen Betydning i kulturhistorisk eller lignende Retning, har jeg ikke villet lade denne Del af Familiehistorien ligge ubehandlet hen. Disse Linier ville i det følgende blive behandlede omtrent i den Orden, hvori de uddøde inden Aarhundredets Slutning. Stensballe-Linien, der forgrenede sig stærkt og som endnu lever (i Skaane), vil derimod blive behandlet sidst.

I. Engelsholm-Linien.

Denne Linie uddøde paa Mandssiden allerede med *Erik Timmesen*, der levede endnu 1511, men var død 1523, men fort-

sattes paa Spindesiden af hans to Døtre, Begge og Karen Eriksdatter Rosenkrantz¹⁾.

Begge Eriksdatter, Erik Timmesens og Margrete Bosdatter Høgs ældste Datter, var rimeligvis opkaldt efter sin Mormoder, Begge Eriksdatter (Rosenkrantz) fra Koxbøll²⁾. Hun blev gift med *Erik Nielsen Lange*, Søn af Niels Mogensen (Lange) til Knudsbølle i Ribe Stift og Margrete Saxtrup; men forøvrigt vides om ham neppe andet, end at han skal være falden i Sverrig 1519, hvorpaa Fru Begge, der efter sin Fader arvede Engelholm, senere giftede sig med *Anders Albretsen Skeel* til Hegnet og Jungetgaard i Salling og til Rostrup i Ty. Han var da Enkemand efter Karen Flemming Hermansdatter fra Bavelse og forekommer temmelig hyppig i Aarene fra 1506 til 1552³⁾. Fru Begge kaldes til Engelholm endnu 1540 og overlevede sin Mand indtil 1562; endnu inden sin Død havde hun dog overladt sin Søn af første Ægteskab, Erik Eriksen Lange, Engelholm; thi allerede 1551 forlenede Kristian III sin Skjænk Erik Lange „til Engelholm“ med Holgaard, og d. 28/9 1560 fik Erik Lange „til Engelholm“ Brev paa 3 Krongaarde paa Tyholm i Søndbjerg Sogn, „kaldes Jegberg“, som Fru Begge Rosenkrantz havde Livsbrev paa og havde opladt ham⁴⁾. — Anders Skeel og begge hans Hustruer ere begravede i Tønderup Sognekirke ved Hegnet, hvor der i Muren findes et Epitafium af Sandsten, forestillende ham og hans Hustruer, udhuggede i Legemsstørrelse, ligesom der ogsaa i Altergulvet ligger „en skjøn Ligsten med Positurer og Vaaben“; denne er dog paa ny bekostet af Anders Skeels Efterkommere i Aaret 1647.

Ægteskabet med Anders Skeel var barnløst; derimod havde Fru Begge Rosenkrantz med Erik Lange foruden den tidligere omtalte Søn, *Erik Lange til Engelholm* († c. 1573), en Datter *Anne Lange*, der først blev gift med Melchior Glob til Vellumgaard, Søn af Hr. Albert Glob til Vellumgaard og Fru Else Hol-

¹⁾ Familien Rosenkr. Hist. I, 215.

²⁾ Familien Rosenkr. Hist. I, 267.

³⁾ Se nærmere: V, Skeel, Optegnelser om Familien Skeel, S. 53—56.

⁴⁾ Reg. o. a. L. 1551, p. 116; 1560 p. 157; jfr. Erslev, Lensmænd, S. 135.

gersdatter Rosenkrantz fra Boller, anden Gang med Gregers Holgersen Ulfstand til Vosborg¹⁾.

Véd man kun lidt om Fru Begge Eriksdatter til Engelsholm, er det samme i endnu højere Grad Tilfældet med hendes Søster **Karen Eriksdatter (Rosenkrantz)**. Hun blev gift med *Ove Vincentsen (Dyre eller Lunge)* til Tirsbæk, der senere blev en af de mest bekendte og mægtigste Rigsraader i Frederik 1stes og Kristian 3dies Tid. De havde fire Døtre med hinanden, nemlig 1) *Dorthe*, senere gift med Klavs Eggerdsen Ulfeld til Kragerup (Løve H., Holbæk Amt), 2) *Viveke*, g. m. Jens Juel til Hesselmed (Aal Sogn, Vester H., Ribe Amt), og 3) *Karen*, der blev Nonne i St. Agnetes Kloster i Roskilde, men efter Faderens Død blev udtaget af Klostret af sine Slægtninge Jørgen og Otte Brahe, der, som det hedder i en gammel Slægtbog, „nødte hende til blive Dannekvinde“, hvorpaa hun blev gift med Peder Pedersen (Litle) i Norge, samt 4) *Anna*, der ligeledes var Nonne, nemlig i Maribo, men som med den bekendte Joachim (Jakob) Rønno, dog vistnok før dennes Udnævnelse til Biskop i Roskilde, fik en Søn, der fik det romantiske Navn Flores og senere under Navnet Flores Jakobsen nævnes til Pæregaard paa Langeland. De nærmere Omstændigheder ved denne romantiske Kjærlighedshistorie ere dog ukjendte, saaledes, om det var før Indtrædelsen i Klostret, at Ove Lunges Datter begik dette Fejltrin, eller om Indtrædelsen i Klostret netop var en Følge heraf, ligesom det ikke er ganske sikkert, hvem af de to Døtre, Anna eller Karen, der havde begaaet dette Fejltrin²⁾.

Ove Lunges Ægteskab med Karen Rosenkrantz maa saaledes have varet flere Aar, men vi vide hverken naar det er indgaaet eller opløst. Efter en Angivelse, der dog neppe er rigtig³⁾, skal Fru Karen allerede være død i Aaret 1500; men Ove Lunge selv begynder først at træde frem 1511, da han for første Gang kaldes „til Tirsbæk“ i et af hans Svigerfader Erik Timmesen (Rosenkrantz) udstedt Brev, hvori denne skifter med sine Stifbørn,

¹⁾ Se nærmere Familien Rosenkr. Hist. II, 288.

²⁾ Jfr. nærmere: F. Hvas, Meddelelser om Familien Hvas IV, 261.

³⁾ Danske Mag. 4. R. III, 216.

Fru Margrete Bosdatter Høgs Børn af første Ægteskab med Hr. Kristoffer Lykke til Stadsgaard; men om Ægteskabet allerede den Gang var indgaaet eller allerede opløst, fremgaar ikke af Brevet¹⁾. Inden 1515 var Ove Lunge dog bleven gift anden Gang med Fru *Anne Fris*, Datter af Henrik Fris til Odden (Horns H., Vendsyssel) og Anna Lunge (Datter af Oluf Lunge til Odden og Karen Banner); hun var Enke efter Rigsraad Bjørn Andersen til Stenalt, bekjendt fra Mordet paa Povl Laxmand, selv død kort efter 1503. D. ²⁸/₈ 1515 er der nemlig udstedt et Tingsvidne af Horns Herreds Ting, at Ove Lunge „til Odden“ gjorde Lovhævd paa noget Gods i Hornterp og i Horne som sin Hustrus rette Arvegods, som har ligget til Odden, siden det Søskendeskitte gik mellem Hr. Anders Nielsen (Banner) og hans Søskende²⁾.

Ove Vincentsen Lunge (Dyre) var en Søn af Vincents Iversen Dyre til Tirsbæk i hans Ægteskab med Fru Kirstine Lunge, Datter af Hr. Tyge Lunge til Basnæs og Fru Anne Kabel; efter Morfaderen, med hvem de gamle Lunger uddøde, optoge Vincents Iversens Sønner, der arvede en Del af hans Ejendomme, Lungernes Navn, men beholdt deres eget Vaaben (Dyre). Han var saaledes en Broder til den bekjendte Dr. Vincents Lunge og en Fætter til Rigsmarsken Hr. Tyge Krabbe; men da han ikke deltog synderlig i Begivenhedernes Udvikling under Kong Kristiern II, men først under Frederik 1ste og Kristiern III, altsaa efter Fru Karen Rosenkrantzes Død, skulle vi her ikke dvæle vidtløftigere ved hans indholdsrige Liv, men henvise til Skildringerne i Familien Rosenkrantzes Historie, 2^{det} Bind, hvor hans Forhold til Tidens Begivenheder oftere omtales: Kristiern 2^{dens} Afsættelse, hans Optagelse i Rigsraadet i Begyndelsen af 1523, hans Udnævnelse til Ridder ved Kroningen 1524, hans mange forskjellige Hverv under Fredrik I som Statholder, Mønstringsherre osv. eller som Lensmand paa Aastrup i Vendsyssel, hans Færd under Herredagen 1533, hvor han synes at have staaet Mogens Gøjes

¹⁾ Danske Mag. IV, 18—19.

²⁾ Geh. Ark., Voss, Perg., Horns H. Nr. 25.

Parti nærmest, hans store Deltagelse i Grevefejden, hvor han som jydsk Rigsraad sluttede sig til Mogens Gøje og Erik Banner; i Aaret 1536 sluttede han sig ogsaa til de nyere Tidets Tilstand. Vi tilføje blot, at hans Forhold til Broderen i Norge medførte, at han i Slutningen af Aaret 1527 sendtes til Norge for at mægle Forlig mellem de stridende Parter, men at hans langt dygtigere Broder, Dr. Vincents, synes at have faaet ham aldeles under sin Indflydelse, saa at han endogsaa lovede Sten Stures foregivne Søn, „Daljunkeren“, Understøttelse fra Danmark, hvorover han fik fremkaldt heftig Forbitrelse hos Kong Gustav i Sverig, indtil det endelig lykkedes Hr. Tyge Krabbe at mægle et Slags Forlig mellem Kongen og de to Brødre, Hr. Ove og Hr. Vincents Lunge. Under Grevefejden blev han ogsaa brugt til vigtige Sendelser til Sverig, ligesom han ogsaa under Kristian III deltog i flere Gesandtskabsrejser (til Brunsvig med Kongen 1538, og 1539 til Nederlandene), men allerede d. 22 Februar 1540 døde den mægtige Mand og ligger lige som sine to Hustruer begravet i Engom Kirke ved Tirsbæk, hvor han paa Epitafiet er afbildet midt mellem sine Hustruer¹⁾. — Af Karaktér synes han at have været en myndig og stolt Adelsmand, dygtig som Godssamler og Godsstyrer, hvorom nærmere henvises til T. Beckers Skildring af ham i Kvartalskriftet Orion I, men haard, ofte uretfærdig, mod Bønderne i Omegnen; Salg af Bønder fra Pantegods i Fyen, som han havde af Kronen, gjorde han sig skyldig i og sagsøgtes i den Anledning i Aaret 1532²⁾. — Boglig Sands synes han at have haft, siden han udvirkede, at Bogtrykker Hans Vingaard fik Tilladelse til at udgive Rimkrøniken paa ny med Fortsættelse af Kong Hanses Historie. — Anna Fris døde 1542; om hans Børn med hende henvises til T. Beckers ovenanførte Meddelelser. En af hans Døtre med Anne Fris, *Maren Lunge*, blev gift med *Niels Axelsen Rosenkrantz* til Ryhave, Stensballegaard og Halkjær, der vil blive omtalt i det følgende.

¹⁾ Tegning i Oldn. Museums Arkiv.

²⁾ Fynske Aktstykker II, 183.

II. Matrup-Linien.

Ogsaa denne Linie uddøde tidlig paa Mandssiden med *Erik Styggesen* († o. 1535), der i sit Ægteskab med Kirsten Nielsdatter Skram til Matrup kun efterlod sig to Døtre, Birte og Karen Eriksdatter Rosenkrantz¹⁾.

Birte Eriksdatter Rosenkrantz († o. 1537?) blev gift med den ansete *Hans Johansen (Lindenov)* til Fobislet i Ødis Sogn i Nørre Tyrstrup Herred, som den Gang hørte til Nordslesvig, men siden Wienerfreden 1864 hører til Danmark. Han var Søn af Hans Johansen til Fobislet og Fru Mette Einmiks datter, der var Enke 1477. Sønnen maa vistnok have været en Del ældre end Birte Rosenkrantz, thi han forekommer allerede 1486 som Hofsinde, var derpaa i en Del Aar (o. 1507—12) Lensmand paa Sønderborg, fik 1514 Ørum i Ty i Pant og 1519 Hundsbæk²⁾. 1520 var han blandt de Adelsmænd, der gik i Borgen for det store Laan, som Kristiern II optog hos Hertugdømmernes Adel, og fik derved Underpant i Tørning Len³⁾. — Endnu i Juli 1534 skal Hans Lindenov have deltaget i Hjallese-Mødet, hvor den fynske Adel erklærede sig for Hertug Kristian⁴⁾, men maa være død et af de følgende Aar, thi 7 Febr. 1536 tilstod „Berette, Hans Johansens paa Fobislet“ ved et paa Matrup udstedt Brev af sin Svoger, Ejler Hardenberg paa Matrup, at have faaet sin Anpart af Tranholm Pant, som hendes Fader, Erik Stygge, havde pantet af Kronen⁵⁾. Hendes to Sønner, *Hans* og *Anders Hansen*, have medbeseglet paa hendes Vegne. Hun maa vistnok være død kort efter; thi 15 Oktober 1537 gjør Ejler Hardenberg til Matrup paa sin Hustrus Vegne Mageskifte med *Hans Johansen, Kristoffer Johansen* og *Anders Hansen* til Fobislet paa deres

1) Om Erik Styggesen (Rosenkrantz) se „Familien Rosenkr. Hist.“ I, 230.

2) Dansk Mag. 4 R. II, 165; 273. Dipl. Flensb. II, 27; 29; 32; 49; 87. — Sulms Nye Saml. I, 1, 70; I, 4, 346.

3) Jfr. Fam. Rosenkr. Hist. II under Otte Holgersen Rosenkr. og Diplom: Nr. 39. — 1527 og 1528 forekommer han i nogle Gjældsbreve, som maaske angaa disse Forhold.

4) Huittfeld S. 1425; jf. dog Aktst. til Grevefejden II, 33.

5) Familien Rosenkr.'s Hist. II, Dipl. Nr. 131 og 136; jfr. Kvartalsskriftet Orion II, 24.

egne Vegne, saaledes at Ejler Hardenberg skal have Stisgaard og Stisgaard Mølle samt alt det Gods, som blev skiftet fra Matrup og lagt til Stisgaard, mod at de fik andet Gods isteden. Da Fru Birte slet ikke omtales i dette Brev, der angaar hendes Fædrenegods, maa hun antages at være død paa denne Tid. Flere Børn end de her nævnte tre Sønner synes hun ikke at have haft. De indtog alle en ret betydelig Stilling i den følgende Tid, især Hans Johansen Lindenov til Fobislet og Julskov († 1568), der ved sit Ægteskab med Rigborg Tinhus blev Fader til den rige Hans Johansen Lindenov til Gavnuø, Hundslund m. m., der blev gift med Margrete Rosenkrantz Ottesdatter fra Næsbyholm¹⁾.

Erik Styggesens og Kirsten Skrams anden Datter, **Karen Rosenkrantz Erikdatter**, blev gift med den senere saa højt ansete Rigshofmester *Ejler Eriksen Hardenberg* til Vedtofte (Bræsholm) i Fyn, Skovsbo m. m., hvem hun i Medgift bragte Matrup. Han var Søn af Erik Hardenberg til Hvedholm og Anna Rønno Korfitzdatter og født omtrent 1505. Deres Ægteskab blev indgaaet omtrent 1530, maaske noget tidligere; thi deres ældste Søn Erik siges vel i Ligprædikenen over ham at være født 1529, men paa Dragsholm, og dette biskoppelige Slot paa Sjælland blev Ejler Hardenberg til Vedtofte først forlenet med 1530 af sin Slætning, Biskop Joachim Rønno²⁾. Det var som Lensmand her, at han med stor Tapperhed forsvarede Slottet mod de Grevelige i Aaret 1535, indtil Hertug Kristians Tropper kom til Sjælland og saaledes formodentlig have bragt ham Undsætning. Det var paa denne Tid, at hans Svigerfader Erik Stygge døde; han kom da i Besiddelse af Matrup og fik d. 10 Oktbr. s. A. i Feltlejren foran Kjøbenhavn Tilladelse til af sine Medarvinger at udkjøre Kronens Pant Tranholm, der ligger i Nærheden af Matrup³⁾. At han ved forskjellige Transaktioner med sin Hustrus Medarvinger, Lindenoverne, nu fik hele Matrup i

¹⁾ Om dem se nærmere Hist. Tidsskr. 5 R. VI.

²⁾ Knudsen, Joachim Rønno, S. 159; Rørdam, Hist. Kildeskrift: 2 R. II 618; jfr. Kvartalsskr. Orion II, 20 ff.

³⁾ Kr. III danske Registranter, S. 9; Dsk. Mag. 4 R. IV, 24.

Eje, er allerede tidligere omtalt. — Dragsholm havde han vistnok endnu i Forlening af Joachim Rønno; men da Kjøbenhavn havde overgivet sig og Joachim Rønno var bleven fængslet, maatte Dragsholm overgive sig til Kristian III. Som Befalingsmand paa Dragsholm nævnes dog ved denne Lejlighed ikke Ejler Hardenberg, men Didrik Hemmingsen (Didrik Henningsen Quitzov til Rørbæk?)¹⁾. Dragsholm blev som inddraget Bispegods givet i Forlening til andre. Ejler Hardenberg indkaldtes dog til Rigsdagen 1536 og har ogsaa undertegnet den store Reces blandt den jyske Adel. Ogsaa til Kroningen 1537 blev han indbudt tillige med sin Hustru. Men nye Forleninger synes han ikke at have faaet, før han i Juli 1542 forlenedes med Næsbyhoved og St. Hans Kloster i Odense efter sin Broder Jakob Hardenberg. Meget muligt skjuler sig herunder et Slags Mistillid til Joachim Rønno's Frænde og tidligere Lensmand. Det var ogsaa først paa denne Tid, at de Adelsmænd, der paa Grund af deres Holdning under Grevefejden vare ilde sete af Kristian III's Regering, efterhaanden atter toges til Naade.

Fra nu af stiger Ejler Hardenberg stadig i Betydning. Fra 1543—44 var han Lensmand paa Mahnøhus og derpaa 1544—51 paa Gulland. Det var her, at hans tidligere Herre, Biskop Joachim Rønno, en Tidlang havde siddet som Statsfange; men han var kort før bleven flyttet til Kjøbenhavns Slot, hvor han netop var død 1 Maj 1544. Kort efter, i det mindste fra 1547 af, blev Ejler Hardenberg optagen i Rigsraadet.

Karen Rosenkrantz døde imidlertid paa Gulland i Aaret 1549 tillige med en Datter, Jfr. *Mette Hardenberg*. De ligge begge begravne i Visby Domkirke, hvor der endnu findes en smuk Ligsten med Portrætfigurer af dem begge, Moderen afbildet som en midaldrende Kvinde, Datteren som en ung Pige paa en 13—14 Aar. Ligeledes findes en smukt malet Akvarel af samme Personer paa en Trætavle i Visby Kirkes Kor²⁾. De havde i det mindste

¹⁾ Se nærmere Knudsen, J. Rønno, S. 128 ff.

²⁾ Abildgaards Tegninger i Oldn. Museums Arkiv; jfr. Nyerup, Langebekiana S. 252. — I samme Kirke findes efter Abildgaards Tegninger ogsaa et smukt karakteristisk Mindesmærke over Henrik Rosenkrantz til Bjørnholm (jfr. Familien Rosenkr.'s Hist. II, 273).

5 Børn med hinanden, nemlig foruden Jfr. Mette, *Erik Hardenberg*, der efter at have studeret paa forskjellige Steder, navnlig i Wittenberg, og tumlet sig i Udlandet, endnu i Faderens Levetid som Mødrenearv kom i Besiddelse af Matrup, hvortil han skrives omtrent fra 1563 af, hvorfor Faderen i sine senere Aar atter skriver sig til Vedtofte; *Stygge Hardenberg*, der studerede sammen med Broderen i Wittenberg, men døde tidlig, omtrent 1556 eller 1557¹⁾; en Søn *Korfitz*, der paa Ejler Hardenbergs Monument i Klovborg Kirke staar afbildet sammen med Faderen og den ligeledes før Faderen afdøde Datter *Kirstine*, der begge døde i en ung Alder. Det er formodentlig i Anledning af denne Søn Korfitzes eller maaske Stygges Død, at Kansler Johan Fris i et udateret Brev til Korfitz Ulfeld til Koxbølle († 1563) omtaler sin Gudsøns Død og beklager, at han ikke har kunnet komme til hans Begravelse. „Men jeg raader Ejler Hardenberg,“ tilføjer han, „at han med det første gifter sig eller lader den anden Søn med det første tage sig en Dannemands Datter, og jo før han gjør det, da skal han tykkes det være vel om fire Aar“²⁾.

Hvortil disse Ord sigte, vide vi ikke. Selv giftede Ejler Hardenberg sig ikke; Sønnen Erik, som var den eneste af Børnene, der overlevede Faderen, havde derimod 1561 i Odense Bryllup med sin Slægtning, Anna Rønnov, Datter af Joachim Rønnovs Broder, Rigsraad Ejler Rønnov til Hvidkilde.

Det er her ikke Stedet til at dvæle nærmere ved Ejler Hardenbergs indholdsrige Liv efter Karen Rosenkrantz's Død. En fuldstændig Bedømmelse heraf hører ind under en almindelig Skildring af Tidens Historie. Vi tilføje blot, at han 1551 forlod Gulland for atter at blive Lensmand paa Dragsholm, og at han samtidig eller kort derefter fik den betydningsfulde Plads som Hofmester for den unge Hertug Frederik (II). Da der 1554 oprettedes en egen Hofstat for Prinsen paa Malmøhus, blev Ejler Hardenberg forlenet hermed. Det var her, at den unge Prins, omgivet af en Række senere betydelige Adelsmænd som Erik Rosen-

¹⁾ Om Erik og Stygge Hardenberg se Rørdams Hist. Kildeskr. 2 R. II, 575 og flere Steder.

²⁾ Dsk. Kong. Hist. Fasc. 19, Geh. Ark.

krantz Ottesen, Ejler Hardenbergs egen Søn Erik, Oluf Movridsen (Krogno) til Bregentved, og en Del unge Adelsdamer, synes at have fattet Kjærlighed til Ejler Hardenbergs Broderdatter Anna Hardenberg Korfitzdatter. De romantiske Forhold, der udviklede sig heraf, skulle vi her ikke nærmere komme ind paa; de ere tilstrækkelig afhandlede af andre. — Da den unge Prins blev Konge 1559, blev Ejler Hardenberg Rigshofmester, og indtog en høj Stilling, indtil Kongegunsten tilsidst tabte sig, maaske tildels, fordi han modarbejdede Kongens Følelser for Broderdatteren, men ogsaa paa Grund af adskillige andre Forhold: en uheldig diplomatisk Rejse til Rusland 1562, en maaske noget egenraadig Adfærd mod en Borgmester i Trælleborg og tilsidst de ulykkelige Forhold i Begyndelsen af Syvaarskrigen, da Riget ved Penge-mangel og en slet Administration syntes bragt Afgrunden nær. Efter et Optrin paa Børringe Kloster i Aaret 1565 — netop paa den Tid, da Pengeforholdenes Ordning havde bragt Kongen i et spændt Forhold til en Del af Aristokratiet og da man begyndte at savne Peder Oxes ordnende Talent¹⁾ —, tog eller fik Ejler Hardenberg sin Afsked som Hofmester „paa Grund af Alder og Svaghed“, og mistede sine Forlener, ikke blot Malmøhus, men ogsaa Dragsholm, hvorpaa han dog havde Livsbrev, men som han selv, ikke ganske frivillig, oplod for Kongen. Han døde derpaa endnu samme Aar, Dagen kjendes ikke; selv paa det pragtfulde Mindesmærke, der af Sønnen Erik er oprejst over ham i Klovborg Kirke ved Matrup, og hvor han findes afbildet tillige med sine tre tidligere nævnte Børn, findes Dagen ikke angiven²⁾.

Ejler Hardenberg er en af de Adelsmænd, der i alle Forhold har efterladt sig blivende Spor. Matrup maa han vel siges at have dannet til en betydeligere Ejendom ved en Mængde Mageskifter og lignende Foretagender. Ved sine øvrige Besiddelser

¹⁾ Om disse Forhold henvises nærmere til min Skildring heraf i Hist. Tidsskr. 5 R. V (Peder Bille og Peder Oxe).

²⁾ Tegning af Abildgaard i Oldn. Museums Arkiv. Jfr. Personalhist. Tidsskr. I, 124. — Forøvrigt henvises om Ejler Hardenberg til Brickas Skrift: Fr. II's Ungdomskjærlighed S. 34 ff. og fl. Sted., om Forholdet til Kongen navnlig til Hist. Tidsskr. 1 R. V, og om hans Godsvirksomhed til Tidsskr. Orion II, 25 ff. og fl. Steder.

og ved Kjøb synes han at være bleven en rig Mand. Men han hørte tillige til den Række af Adelsmænd, der, skjønt han selv ikke synes at have faaet boglig Opdragelse, nærrede stor Interesse for boglig Syssel. Han omtales derfor af Samtiden i denne Retning med den største Ros. Paa Gulland opfordrede han saaledes Nicolaus Petreius til at udgive sin gullandske Krønike; Kanniken Jon Turesen tilegnede ham et religiøst Skrift, og selv forfattede han Psalmer¹⁾. Fra Karakterens Side faar man i det hele et fordelagtigt Indtryk af ham, og den Ugunst, han tilsidst fuldt i, har neppe været begrundet, om han maaske end som Rigshofmester neppe har lagt særegen Dygtighed for Dagen, noget, som det forøvrigt endnu er vanskeligt at bedømme.

III. Hevringholm-Linien.

I Vivild Sogn i Sønderhald Herred i Randers Amt findes endnu i Nærheden af Hovedgaarden Ny Hevringholm Spor af de gamle Voldgrave, der omgav det gamle Herresæde Hevringholm, hvortil Rosenkrantzerne skreve sig, saa langt tilbage som Familien med Sikkerhed kan efterspores. Efter Hr. *Niels Jensen* til Hevringholm og Tange (ovenf. S. 145) var Gaarden kommen til hans Søn *Anders Nielsen*, kaldet *Stygge*, et Navn, der var i Færd med at blive et Familienavn i denne Gren af Slægten, indtil hans Efterkommere, efter at den øvrige Familie efter deres Hjelmtegn havde antaget Navnet Rosenkrantz, henimod 1530 antog dette Navn. Af Anders Stygges Børn blev *Erik* ved sit Giftermaal knyttet til Matrup og Stamfader for den ovenfor omtalte Linie, *Niels Stygge* (Rosenkrantz) blev Biskop i Børglum, *Ejler Stygge* derimod blev Ejer af Hevringholm og Fader til de nedenfor nævnte Rosenkrantzer paa Hevringholm. Ejler havde imidlertid ogsaa en Broder *Timme*, hvis Datter, *Sidsel Timmesdatter Rosenkrantz*, endnu i lang Tid havde Del i Hevringholm sammen med sine Fætre. Da hun baade ved sit ansete Giftermaal og

¹⁾ Suhms Saml. I, 2, 139; Rørdam, Hist. Kildeskr. 1 R. II, 603; N. M. Petersen, Dansk Literaturhist. II, 270 (1ste Udg.); Helveg og Brandt, Danske Psalmedigt. S. 7.

ved sin egen Personlighed kom til at spille en ikke uvigtig Rolle og var nøje knyttet til sin Slægt paa Hevringholm, men døde før sine vistnok en Del yngre Fætre, maa hun først nærmere omtales.

At **Sidsel Rosenkrantz** var en Datter af *Timme Stygge (Rosenkrantz)*, fremgaar tydeligt af et Brev af 11 Juli 1551, hvori hun oplader til sin kjære Farbroders Børn, *Stygge, Kristoffer, Erik og Peder Rosenkrantz*, Brødre, og deres Søster, *Berette Rosenkrantz*, al den Lod og Del, som arvelig var tilfalden hende efter hendes Fader *Timme Rosenkrantz* i Hevringholm Mølle og Ladegaard, som er en fuld Broderlod efter hendes Farfader Hr. *Stygge*¹⁾. Men *Timme Rosenkrantz Styggesen* forekommer selv kun en enkelt Gang i et Rettertingsvidne fra Helsingborg af 27 Febr. 1497, hvor han forekommer under Navnet *Temø Stygge*²⁾. Han antages at være den samme som en *Tønne Stygge*, der forekommer 1506 og noget senere, og som forinodentlig er den samme *Thønnys Rosenkrantz*, der i Juli 1535 fik et Pas af Kristian III for at begive sig (fra Sjælland) til Jylland³⁾. Navnene *Timme* og *Tønne* forvexles maaske nok af og til, skjønt det vel egentlig er helt forskellige Navne. Han maa da antages at være død kort efter, thi i Recessen af 1536 nævnes han lige saa lidt som sine Brødre *Erik* og *Ejler Stygge*, der ogsaa maa være døde paa denne Tid; derimod nævnes alle hans Brodersønner fra Hevringholm. — De faa Gange, *Timme* eller *Tønne* omtales, sker det i Forbindelse med skaanske eller lignende Forhold, og dermed stemmer ogsaa overens, at hans Hustru synes at have været herfra, ligesom hans Datter *Sidsel* blev gift med en skaansk Adelsmand. I Slægtregistrene opføres en *Kile Bing* som hans Hustru, men dette er urigtigt; thi paa *Sidsel Rosenkrantzes* Ligsten i Tovlov Kirke staar et helt andet Vaaben for hendes Moder, nemlig et Taskesnit eller en Pyranuide, der ganske ligner Familien *Broks* Vaaben. Mærkeligt nok har i Brevet af 1497

¹⁾ Familien *Rosenkrantzes* Hist. II, Dipl. Nr. 198; jfr. 1ste Del § 18, III.

²⁾ Familien *Rosenkr.* I, Dipl. S. 194.

³⁾ Geh. Ark., Dsk. Saml. 392, 10; jfr. Dsk. Mag. 3 R. II, 48; V, 105; 4 R. II, 280—81.

en Axel Gøkæsøn beseglet med samme Vaaben. Herved i For­ening med Datterens Ligsten ledes man til det rette. Der fandtes nemlig i Skaane en Adelsfamilie (Gere), der førte dette Vaaben. En Gødeke Jonsen „til Gundraløff“ forekommer 1459. Med sin Hustru Gyde Kjeldsdatter (Dotting) havde han to Sønner, Axel og Kjeld Gødekesøn (Gøkæsøn) og en Datter „Kelowff Gødeke­datter“. At denne var Moder til Sidsel Rosenkrantz og gift med Tinme Rosenkrantz, bestyrkes ogsaa ved, at „Gundraløff“ (nu Ruthsbo i Herrestad Herred) senere ejedes af Fru Sidsel¹⁾.

Sidsel Rosenkrantz blev, vistnok i en ung Alder, gift med *Erik Krummedige* til *Alnerup* i Skaane, en Søn af Ridder Hr. Klavs Krummedige i hans andet Ægteskab med Else Pedersdatter (Thott), Datter af Peder Nielsen (Thott) til Alnerup (nu Alnarp). Hr. Klavs Krummedige havde i første Ægteskab med Drude Rønno­v en Datter Drude, der blev gift med den bekjendte Rigsraad Otte Krumpen, der saaledes var Svoger til Erik Krummedige. Fru Else Pedersdatter blev imidlertid efter Klavs Krummediges Død allerede 1504 gift med Rigsraad Thomas Nielsen Lange til Lydum, efter hvis Død 1521 hun i en lang Aarrække sad som Enke. Hun havde i Pant af Kronen efter sin første Mand, Klavs Krummedige, Borgen Hønborg ved Lille Belt tillige med Elbo Herred og efter sin anden Mand, Thomas Lange, Nørvang Herred i Pant og Vester Herred i Forlening²⁾.

Pantelenet Hønborg gik dog snart over til Sønnen Erik Krummedige, der fra sin Barndom af havde tjent Kong Kristiern II. Han sad som Lensmand paa denne vigtige Borg, da det jydsk Oprør 1523 udbrød. Han — og formodentlig ogsaa Fru Else Thott og Sidsel Rosenkrantz, — havde flere Gange i denne bevægede Tid Kongen til Gjæst; de bleve Vidner til den vaklende Ubestemthed, der da var et Særkjende for ham. Adskillige Gange, fortælles der, skal han have ladet sætte sig frem og tilbage mellem Hønborg og Middelfart, ret som han ikke kunde be-

¹⁾ Abildgaards Tegn. i Oldnordisk Museums Arkiv. — Oplysninger af A. Thiset.

²⁾ Erslev, Lensmænd, S. 58—59; jfr. O. Nielsen i Bruuns Danske Saml. 1 R. I, 135 og Dsk. Mag. 4 R. IV, 195.

kvenne sig til at opgive Jylland. Da Kongen havde forladt Jylland, da Hertug Frederik allerede var paa Vejen til Viborg, og da allerede en Del af Fyn var faldet fra, sendte Erik Krummedige Kongen 20 Marts 1523 sit Opsigelsesbrev, hvori han meget beklager, at han, der har tjent Kongen fra Barndommen af trolig, skal nødes til dette Skridt, men i høj Grad udtaler sin Frygt for Moder Sigbrit og beklager den Uretfærdighed, Kongen har vist mod hans Svoger Otte Krumpen ved at tage Langeland fra ham og ved at ville fængsle ham¹⁾.

I Frederik I's Tid indtog Erik Krummedige en ret betydelig Stilling. Da Søren Norby 1525 rejste Bondestanden i Skaane, var Erik Krummedige en af Hovedførerne mod ham under Johan Rantzau og Tyge Krabbe. Hans Vidnesbyrd bidrog ogsaa meget til at fælde Niels Brahe til Vandaas, der havde sluttet sig til Hr. Søren. — Han forlenedes nu ogsaa med Vester Herred, hvori han tilsidst fik Pant; hertil hørte Varde Kjøbstad. I disse Stillinger viste Erik Krummedige sig som en myndig og bestemt Lensmand, saa at hans Skriver, Mathis Hansen, der var indsat til By- og Siseskriver i Varde, under den stærke Gjæring, Kristiern II's forventede Ankomst 1531 havde fremkaldt i Jylland, blev overfalden, da han vilde indkræve den paalagte Kongeskat i Lenet²⁾. — Af den Slags Stridigheder havde Erik Krummedige en Del i sit Liv. Reformationen synes han tidlig at have sluttet sig til. 1532 stævnedes han i al Fald en Præst i Skaane for Kongens Retterting, fordi han efter Ærkebispens Bud havde sat en Bonde og hans Hustru i Band; de vare nemlig beslægtede i fjerde Led. Sagen blev da indsat for de lutherske Prædikanter i Malmø, der skulde afgive Kjendelse om, hvorvidt dette burde anses for en Bandssag³⁾. Ogsaa efter Frederik I's Død optraadte Erik Krummedige paa Herredagen i Kjøbenhavn som Tilhænger af den nye Lære, som det synes. Han har i al Fald hverken beseglet den bekjendte katholsksindede Reces af 3 Juli eller del-

1) Allen, Breve og Aktstykker I og Fam. Rosenkr. Hist. II, 132.

2) Nye dsk. Mag. VI, 273 ff. Fred. I's Reg. S. 73—80; 244; 381—82; Fam. Rosenkr.'s Hist. II Dipl. Nr. 86.

3) Fred. I's Registranter S. 438; 449.

taget i Dommen over Hans Tavsens. Han optræder ved denne Lejlighed første Gang som Rigsraad; dog er han maaske allerede bleven det i Slutningen af Frederik I's Tid, Han var ogsaa blandt de Rigsraader, der i Slutningen af Aaret 1533 sendtes til Kolding for til Hertug Kristian at overlevere og udvexle den Unionstraktat, der var sluttet med Hertugdømmerne¹⁾.

Under Grevens Fejde sluttede Erik Krummedige sig lige som den øvrige jydsk Adel til Hertug Kristians Parti. Han optraadte med Strængighed mod Folkepartiet, saa at Hertug Kristian endog personlig maatte gribe ind derimod²⁾. — Med Johan Rantzau fulgte han over til Fyn og var en af Hovedførerne i Slaget ved Øxnebjerg d. 11 Juni 1535. Det var saaledes til ham, at Præsten Hans Madsen i Svaninge meldte sig kort før Slaget, da han var undsluppen Lybeckernes Fangenskab. Faa Dage efter blev Assens taget med Storm. Hovedmændene for Rejsningen mistede deres Ejendomme. Allerede 15 Juni overdrog Johan Rantzau og de øvrige Førere Hans Plovs Gaard i Assens til Erik Krummedige, „saalænge indtil Kgl. Majestæt selv kommer hid til Landet“. Allerede Maanedsdagen efter blev inidlertid denne Gaard skjænket til Johan Rantzau selv. Erik Krummedige havde inidlertid faaet Erstatning; 10 Juli havde han nemlig faaet Ejendomsbrev paa en anset Borger Peder Bangs Gaard ved Færgebroen i Svendborg, der ligeledes var forbrudt Gods, og d. 17 Juli paa en Gaard i Nyborg³⁾. At Erik Krummedige i det hele er gaaet frem med stor Strængighed mod de oprørske Borgere og Bønder som Lensmand, viste sig ogsaa af flere Retssager, han og efter hans Død hans Enke blev indviklet i. I Aaret 1537 stævnedes han saaledes af en Bonde i Børup, fordi han havde ladet dennes Fader henrette og inddraget Gaarden. Bonden synes ikke at være kommet nogen Vej med Sagen, saalænge Erik Krummedige levede; men neppe var han død, før Bonden stævnedes Sidsel Rosenkrantz i samme Anledning, og nu fik Bonden delvis Ret. Vel var Fa-

¹⁾ Hist. Tidsskr. 4 R. III, passim. — Ny dsk. Mag. II, 254 ff.

²⁾ Dsk. Mag. 3 R. IV, 182.

³⁾ Aktstykker til Grevens Fejde I, 426 ff.; II, 100; Huitfeldt S. 1445. — Samlinger til Fyns Hist. og Topografi I, 201 ff. — Kristian III's Registranter S. 3.

deren henrettet, „fordi han før over til Fyn til Rigens Fjender“; men der blev dog nu afsagt den Kjendelse paa det kgl. Retterting, at Fru Sidsel skulde stille Bonden tilfreds (∴ give ham Erstatning) efter 12 uvillige Herredsmænds Sigelse, naar han paa Tinge lovformelig beviste, hvor stor en Del i Gaarden der havde tilhørt hans Moder og ikke hans Fader. — Atter 1546 stævner en Borger i Stege, Hans Storm, Fru Sidsel for en Gaard i Assens, som Erik Krummedige havde solgt til Oluf Norby til Skovgaard, men som Hans Storm erklærede var hans Arv og Eje, — med mindre dette skulde være den samme Gaard i Assens, som havde været i Hans Plovs Eje?¹⁾

Endnu i Slutningen af 1535 blev Erik Krummedige forlenet med St. Hans Kloster i Odense og med Salling Herred i Fyn. Kort efter fik han Befaling til at begive sig til Kongen til Kjøbenhavns Belejring, medens Befalingen i Fyn førtes af hans Medhjælper, Klavs Daa til Ravnstrup²⁾. I Kjøbenhavn finde vi ogsaa Erik Krummedige strax efter Stadens Overgivelse til Kristian III i Juli 1536. Han deltog nemlig i det bekjendte Rigsraadmøde d. 12 August, hvori de verdslige Rigsraader mere eller mindre bleve tvungne til at finde sig i Biskoppernes Fængsling og den dermed følgende Statsforandring, og har ogsaa samme Dag medbeseget det derom udstedte Revers. Senere deltog han i Rigsdagen i Oktober s. A. og har i December s. A. undertegnet et lignende Revers som Cautionist for sin Svoger, Otte Krumpen, da denne lungt om længe fik Kristian III's Gunst tilbage³⁾.

I Kristian III's Tid indtog Erik Krummedige en betydelig Stilling. Tillige med sin Hustru blev han indkaldt til Kroningen 1537, og da den fynske Adel i Aaret 1539 samledes ved Kolding i Anledning af de Krigsuroligheder, Kristian III i dette Aar frygtede fra tysk Side, vare Erik Krummedige og Jakob Hardenberg Høvedsmænd for Folkene⁴⁾. Størst Betydning har han dog i disse Aar

¹⁾ Dsk. Mag. 3 R. VI, 142, 318; 4. R. I, 151; 252—53.

²⁾ Dsk. Mag. 3 R. V, 75; 82; 101; 128 og fl. St.

³⁾ Rørdam, Hist. Kildeskr. 1 R. I, 202; 204. Dsk. Mag. 3 R. VI, 134—35.

⁴⁾ Dsk. Mag. 3 R. VI, 130; 217; 226.

som Lensmand i St. Hans Kloster i Odense, hvortil fra 1540 af kom Næsbyhoved ved Odense. Da Styrelsen af det inddragne gejstlige Gods var forenet med disse Stillinger, var Erik Krummedige tillige Stiftslensmand i Fyn og viste i denne Stilling stor Iver ved Ordningen af de nye Forhold, som Reformationen medførte¹⁾. Han døde imidlertid allerede i November 1541 under et Ophold i Kjøbenhavn, endnu i sin kraftigste Alder²⁾.

Sidsel Rosenkrantz overlevede sin Ægtefælle i 16 Aar og viste sig i denne Tid som en kraftig og virksom Kvinde. Da Ægteskabet havde været barnløst, beholdt hun *Hønborg* i Pant lige til sin Død; Vesterherred, hvori Erik Krummedige siden 1531 havde Pant, forlenedes hun kun med midlertidig, og allerede 1542 lagdes det til Riberhus, hvorved Kongen fik hele Stranden lige fra List til Vestervig i én Kreds³⁾. — I Forhold til Kongehuset indtog hun en gunstig Stilling. Naar der var kongelige Daabs-handlinger eller lignende Fester paa Koldinghus, indbødes hun hertil, ogsaa for „at drage Kongesalen“⁴⁾. — Størst Betydning havde dog hendes Godsvirksomhed, der skaffede hende adskillige Bryderier og Retstrætter. Vigtigst er i den Henseende den Maade, hvorpaa hun kom i Besiddelse af Limbækkernes gamle Borg *Nebbe* i Gaarslev Sogn i Holnaus Herred i Nærheden af Hønborg. Den sidste Besidder heraf, Hartvig Limbæk, havde ved sin Død 1518 efterladt en Enke, Mette Hansdatter, flere Døtre og en Søn Klavs, der imidlertid gik fra Forstanden og synes at have haft Erik Krummedige til Værge. Denne synes imidlertid at have tilkjøbt sig sin Myndlings Arvepart i Nebbe. Enken synes at have været udsat for adskillige Bryderier; thi allerede i August 1533 blev der udstedt et kgl. Protektorium til Fru Mette af Nebbe og hendes Søn Klavs Limbæk⁵⁾, og faa Aar

¹⁾ Om disse Forhold henvises til Nyt hist. Tidsskr. VI, 31, 36; Saml. til Fyns Hist. og Topogr. V, 4—8 og fl. Steder; Hofmans Fundationer V, 187; VI, 258 ff. Rørdam, Kirkelove I, passim.

²⁾ Suhms Saml. II, 2, 233.

³⁾ Erslev, Konge og Lensm. XLVI.

⁴⁾ Saaledes 1545 (Dsk. Mag. 4 R. I, 97 ff.), 1547 (smsts. S. 273 ff.), 1548 (smsts. II, 177).

⁵⁾ Fred. I's Reg. S. 465.

efter døde hun. Endeligt Skifte mellem Arvingerne fandt først Sted 1546, hvorved Nebbe Hovedgaard tillagdes Erik Krummediges Moder, Fru Else Pedersdatter til Løgtved, og hans Enke, Fru Sidsel Rosenkrantz til Hønborg, tillige med deres øvrige Medarvinger „i Klavs Limbæks Sted“. Den Maade, hvorpaa Erik Krummediges Arvinger vare komne i Besiddelse af Nebbe, blev dog ikke uanfægtet. I det mindste maatte i Aaret 1549 Hr. Otte Krumpen, der var Sidsel Rosenkrantzes Værge, paa hendes Vegne i Kongens og Rigsraadets Nærværelse med 12 Riddersmænd som Mededsmænd aflægge Ed paa, at hun aldrig havde haft Fru Mette Limbæk af Nebbes Insegl i Værge, hverken efter hendes Død eller før, eller havde forseglede Breve dermed, som Hartvig Henriksen havde beskyldt hende for paa Holmans Ting¹).

Foruden *Nebbe* var Fru Sidsel Rosenkrantz efter Mandens Død ogsaa i Besiddelse af *Alnerup* og skrives fra 1553 af ogsaa „til *Gunderleffue*“²). At hermed skulde menes Gøjernes bekjendte Ejendom Gunderslevholm paa Sjælland, som T. Becker antager i „Danske Herregaarde“, er umuligt. Der menes selvfølgelig hermed Gaarden Gunderløv (nu Rutsbo) i Skaane, som hendes Morfader, Gødeke Jonsen (Gere), skriver sig til 1459. Efter Fru Sidsels Død kom den til Stygge Ejlersen Rosenkrantz til Hevringholm.

Fru *Sidsel Rosenkrantz* døde den 28 November 1557 paa Hønborg og blev begravet i Tavlov Kirke, hvor der endnu findes en smuk Ligsten over hende og hendes Næstsøskendebarn, Jfr. Birgitte Rosenkrantz Ejlersdatter fra Hevringholm, der synes at have boet sammen med hende paa Hønborg og efter hendes Død kom i Besiddelse af Nebbe, hvorom henvises til det føl-

¹) Dsk. Mag. 4 R. IV, 94 ff. — Om Forholdet til Nebbe se forøvrigt T. Becker, Maanedskriftet Orion I, 371 ff., Saml. til jydsk Hist. og Topogr. VI, 18 og 238 ff. Paa disse Steder er der dog kommet en Uklarhed ind, idet man ikke har lagt Mærke til, at den i Aktstykkerne nævnte Else Pedersdatter (Thott) er Erik Krummediges Moder, men lader en Else „Limbæk“ være gift med en Klavs Krummedige.

²) 1553 Søndag efter Mikkelsdag, Mageskifte mellem Gizelle Rosenkrantz til Gunderslouff og Fru Sidsel Ulfstand til Lyngbygaard om Gods i Villands H. i Skaane. (Adelsbr. Fasc. 53). Registr. o. a. L. 1556. p. 367.

gende¹⁾. Hønborg blev derimod strax inddraget af Kronen, Slottet nedlagt og Godset lagt under Koldinghus. — Af Tidens mest ansete Theologer roses hun for sin Fromhed. Mester Hans Laugesøn, Hans Tavsens Svigersøn og Eftermand som Biskop i Ribe, omtaler hende saaledes i et Brev af 20 December 1557 som „nobilissima et piissima matrona“, et Udtryk, der synes at stamme fra Hans Tavsens²⁾, og i sin Ligprædiken over Kansler Johan Fris († 1570) kommer Anders Sørensen Vedel i Anledning af Johan Frises Velgjørighed mod fattige til at omtale, at saadan Barmhjertighed med mangfoldig Ahnissegjærning viste ogsaa „ærlig og velbyrdig og salig Fru Birgitte Rosenkrantz, som i fordums Tid var paa Hønborg, hvilken ogsaa vederfores det samme som denne gode Herre, at den trofaste Gud forøgede deres Gods og forgjættede dem ikke udi deres Yderste, men efter sin Tilsagn gav dem i deres Sygdom god Taalmodighed og fornødelst Troen til Kristum en salig Afgang og det evige Liv“. Herved maa vel ved en Navneforvexling af Vedel sigtes til Fru *Sidsel* Rosenkrantz; thi andre Fruer af dette Navn kjendes ikke paa Hønborg, og den da levende *Jfr.* Birgitte Rosenkrantz døde først 1580.

Medens *Timme Stygge (Rosenkrantz)* ved sit Giftermaal med Kelov Gødekesdatter (*Gere*) var bleven nærmere knyttet til Skaane, levede hans Broder *Ejler Stygge (Rosenkrantz)* stadig paa Hevringholm og maa være død omtrent 1535³⁾. Han havde været gift med *Kirsten Pedersdatter (Gyldenstjerne)*, Datter af Peder Nielsen (*Gyldenstjerne*) til Tim og Fru Regitse Torbendsdatter Bille. Fru Kirsten var saaledes Søster til den bekjendte Rigsraad Knud Pedersen Gyldenstjerne til Tim og Lyngbygaard, som han havde faaet med sin Hustru Sidsel Ulfstand, og til Fru Karen Pedersdatter (*Gyldenstjerne*), der var gift med Ejler Bryske til Dallund, Forhold, der ogsaa faa Betydning for Sønerne.

¹⁾ Oldn. Museums Arkiv, Abildgaards Tegninger; jfr. Saml. til jydsk Hist. VI, 18; Hofm. Fundationer IV, 720; Dansk Atlas V, 967 og 1006—7.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. III, 319.

³⁾ Om ham henvises nærmere til „Familien Rosenkr. Hist.“ I, 228. — Han omtales ikke i Recessen af 1536. derimod Sønerne.

Ejler Stygge og Kirsten Pedersdatter havde i det mindste 5 Sønner, nemlig *Jørgen Stygge*, *Kristoffer Stygge*, *Stygge Stygge*, *Erik Stygge* og *Peder Stygge*. I denne Orden findes de opførte under Recessen af 1536, og derved angives vel ogsaa den omtrentlige Aldersfølge; desuden havde de en Søster *Birte* (*Birgitte*) *Ejlersdatter* (Stygge eller Rosenkrantz), og maaske endnu flere Søkende; en ellers ukjendt Broder, *Anders Stygge*, opføres paa Slægttavler, og i et Skiftebrev af 1549 optræde *Stygge*, *Kristoffer*, *Erik* og *Peder Rosenkrantz*, Brødre, til Høringholm, som fuldmyndige paa egne og paa *alle* deres Søkendes Vegne¹⁾. Herefter maa det antages, at de have haft flere Søkende end de to manglende, *Jørgen* og *Birgitte*. Da Aldersordenen mellem dem indbyrdes imidlertid efter dette Brev er noget usikker, men de alle i en lang Aarrække havde Del i Hevringholm og efterhaanden arvede hverandre, opføres de i det følgende efter deres Dødsaar.

Jørgen Stygge eller **Rosenkrantz** († 1551), forekommer neppe før under Recessen af 1536. Han optræder stadig paa sine Søkendes Vegne i Anledning af Arvesager eller Retstrætter angaaende Hevringholm, saaledes i Aaret 1546, da Hartvig Skram og hans Medarvinger stævnedes *Jørgen Stygge* og dennes Medarvinger for en Part og Del i Hevringholm²⁾. Da saa mange endnu synes at have haft Del i Hevringholm, har *Jørgen Stygge* neppe besiddet større Formue. Ved Laanet til Kongen 1545 sættes han ogsaa kun til 30 Daler (hans Broder *Kristoffer* derimod til 200 Daler)³⁾. Han døde ugift d. 7 Januar 1551 og er tillige med flere af sine Brødre begravet i Vivild Kirke, hvor han er afbildet paa Ligstenen⁴⁾. — Efter hans Død

¹⁾ Geh. Ark. Dipl. ved 21 Juli 1549. Samme Orden i Sidsel Rosenkrantzes Brev af 11 Juni 1551, Fam. Rosenkr. II, Dipl. S. 249.

²⁾ Dansk Mag. 4 R. I, 207. Om flere lignende Sager se Dansk Mag. 4 R. I, 105 og om Stridigheder angaaende Hevringholms Tilliggende flere Dok. i Geh. Ark. („Kancelliraad Olsens Papirer“); jfr. K. Hansen, Danske Ridderborge, Kbhvn. 1832, S. 75 ff.

³⁾ Dsk. Mag. 4 R. I, 142.

⁴⁾ Abildgaards Tegn. i Oldn. Museums Arkiv (hvor der dog er udfaldet noget af Indskriften); jfr. Dsk. Atlas IV, 288, Hofmans Foundationer III, 161 og Trap, Beskrivelse af Danm. V, 599.

foretoges flere Skiftedelinger mellem hans Søskende. 11 Juli 1551 solgte Sidsel Rosenkrantz til dem sin Andel i Hevringholm Mølle og Ladegaard, og den 10 Oktbr. 1552 holdt *Stygge, Kristoffer, Erik, Peder og Berete Rosenkrantz*, Søskende, i Overværelse af deres Faders Søstersøn, Hr. Otte Krumpen, og deres Frænde, Folmer Rosenkrantz til Stensballe, et venligt Skifte om deres rette fædrene Hovedgaard Hevringholm, saaledes at en af Brødrene skulde ved Lodtrækning beholde Hevringholm og give hver af de andre, saavel Søstre som Brødre, 400 gode Joachimsdalere. Ved Lodtrækningen tilfaldt Gaarden derpaa den næst- yngste af Brødrene, *Erik Rosenkrantz*. Den 2 Februar 1553 har derpaa *Peder Rosenkrantz Ejlersen* til Hevringholm, Væbner, paa Hønborg hos Sidsel Rosenkrantz udstedt Kvittering for Modtagelsen af de 400 Joachimsdalere for sin Arvepart i Hevringholm og desuden for sin Andel i Hevring Mølle efter deres salig Broder Jørgen Rosenkrantz, og et lignende Brev har Kristoffer til Lynderupgaard udstedt paa Hevringholm d. 27 April 1554¹⁾.

Erik Stygge eller **Rosenkrantz** († 1561) var saaledes bleven Enejer af Hevringholm. Ogsaa han forekommer første Gang under Recessen af 1536, og i de følgende Aar under Navnet „Erik Stygge til Hevringholm“ i forskellige private Dokumenter uden Betydning²⁾. Fra Aarene 1543 til 1552 var han Foged paa Aalholm under Johan Rantzau, der havde Slottet i Forlening. Da Johan Rantzau netop i denne Mellenetid paa Grund af Forholdene i Hertugdømmerne kom i et spændt Forhold til Kristian III, levede han i Reglen i Ro i Holsten, og Erik Rosenkrantz kom derved til at indtage en selvstændigere Stilling paa Aalholm. Der udstedes Kongebreve til ham, som om han var Lensmand. Allerede i Aaret 1543 optræder han som „Lensmand paa Aalholm“ i en gejstlig Dom, hvorved Mester Kristiern i Kettinge afsættes paa Grund af papistiske Vildfarelser. 1550 tilsendes ham som „Foged paa Aalholm“ Forbud mod Udførsel af Korn, som han skulde lade forkynde i sit Len; 1551 faar han i Forening med Mogens Falster og Peder Oxe Ordre til at anvise

¹⁾ Familien Rosenkr. Hist. II, Dipl.

²⁾ Geh. Ark. Lysgaard H. Nr. 1; Dansk Selsk. Membraner under 17 „ 1540.

det nedbrændte Rødhys Indbyggere en ny Plads til at bygge paa; samme Aar faar „Erik Rosenkrantz, Foged paa vort Slot Aalholm, vor Mand og Tjener“, Ordre til efter Peder Oxes Anvisning at oppebære en Skat i Aalholm Len til Kongens Underhold, da denne agtede sig til Lolland¹⁾. — Denne Kongerejse har for øvrigt neppe været til Glæde for Erik Rosenkrantz. Kongen blev nemlig meget forbitret over, at Aalholm Slot og Len var paa det skammeligste forfaldet, og klagede herover til Johan Rantzau, der naturligvis, med Rette eller Urette, kastede Skylden paa sin Foged (18 Sept. 1551). Endnu i Aaret 1552 nævnes „Erik Rosenkrantz til Høringholm“ i et paa Aalholm udstedt Brev, men i samme Brev kaldes Jørgen Rud „Høvedsmand paa Aalholm“, saa Erik Rosenkrantz har mistet Stillingen²⁾. Det var omtrent samtidigt med, at han selv overtog Hevringholm. — Her døde han 24 April 1561 efter den tidligere omtalte Ligsten i Vivild Kirke. — Han var gift med *Mette Huitfeldt*, Datter af Otte Klavsen til Skibelundegaard og Krunstrup og Barbara Eriksdatter (Blaa) til Oreby og Berridsgaard, Søster til de bekjendte Brødre, Rigsraad Kristoffer Ottesen Huitfeld til Berridsgaard (Arild Huitfeldts Fader), Peder Huitfeld til Engestofte og Skibelund, Norges Riges Kansler, og Povl Huitfeld til Snedstrup, Statholder i Norge. Disse to sidstnævnte Brødre have medbeseglet det Brev af 29de Maj 1562, hvori Mette Huitfeld tilstaa at have faaet Fyldest af sin afdøde Husbondes Søskende i al den Del i Løsøre eller andet, der kunde tilfalde hende efter hendes Mand³⁾. I Aaret 1563 fik hun 4 Gaarde i Flakkebjerg i Pant. Hendes senere Skjæbne er neppe bekjendt. — Da Ægteskabet var barnløst, tilfaldt Hevringholm altsaa atter Erik Rosenkrantzes endnu levende Søskende, *Stygge, Kristoffer, Peder og Birgitte*.

¹⁾ Rørdam, Jørgen Jensen Sadolins Lønved S. 135 (Saml. til Fyns Hist. og Topogr. IV). — Dsk. Mag. 4 R. IV, 84; Danske Saml. i Geh. Ark. Nr. 378; Tegnelser III. 371—73.

²⁾ Hist. Tidsskr. 4 R. VI, 324 ff. — Vedel Simonsen, Ruderne, II, 35 („Gøringholm“ er selvfølgelig en Læsefejl af Bircherød for Høringholm).

³⁾ Fam. Rosenkr. Hist. II, Dipl. S. 276. — Personallist. Tidsskr. IV, 120. — Thiset i Adelskalender for Danm. 1887, Særtryk S. 248 ff.

Kristoffer Stygge eller **Rosenkrantz** († 1565) var den betydeligste af Brødrene. Allerede i en ung Alder blev han Køgemester hos sin Fastersøn Stygge Krumpen, Biskop i Børglum, hvor forøvrigt hans Farbroder, den resignerede Biskop Niels Stygge (Rosenkrantz), endnu levede († 1533). I Aaret 1532 havde han i denne Stilling en Strid med Almuen paa Jerslev Ting i Anledning af en Tyv, der synes at være bleven dømt fri paa Tinge; men da Kristoffer Rosenkrantz og hans Medfølgere alligevel synes at have villet holde ham bunden, befriede Almuen ham med Magt og jog Kristoffer Rosenkrantz og hans Medfølgere med Vold og Magt fra Tinge¹). I Grevefejden blev han 1535 fangen tillige med sin Broder Stygge, uden at man nærmere kan se, ved hvad Lejlighed det er sket²). Han har derpaa ligesom sine Brødre underskrevet den store Reces af 1536 og har altsaa ligesom disse deltaget i Rigsdagen 1536. Kort efter fik han Følgebrev til Skaregaard med mere Gods, som han havde i Pant af Vendsyssel Stift. Det er hans Morbroder, Knud Pedersen Gyldenstjerne til Tim, der netop da var bleven Hofmarskal, der har udvirket dette Brev³). — Til Kroningen i Sommeren 1537 blev han indkaldt blandt Hofsinderne og derpaa (18 Septbr.) forlenet med den tidligere Bispegaard *Sæbygaard* i Dronninglund Herred, med Forpligtelse til at tjene selv fjerde til Hest eller til Skibs. Som Følge af denne Lenspligt blev han i Marts 1538 tilsagt at møde i Neumünster med to Heste for at følge Kongen paa dennes Rejse til det protestantiske Fyrstemøde i Brunsvig. Om han forøvrigt har deltaget i dette Tog, er dog uvist eller lidet sandsynligt; thi netop i Neumünster blev det overdraget Hr. Oluf Rosenkrantz paa Kongens Vegne at drage til Gulland, hvor hans Broder, Hr. Henrik Nielsen Rosenkrantz til Bjørnholm, nylig var død, og indsætte en ny Lensmand, og den 29 Juni blev Inventariet paa Visborg af Hr. Oluf Rosenkrantz overdraget til Klavs Rantzau og Kristoffer Stygge

¹) Fred. I's Reg. S. 482; 485.

²) Dansk Mag. 3 R. V, 99.

³) Krist. III's Reg. S. 27.

i Forening. Han indtog dog kun et Aar denne vigtige Stilling, da Lenet 1539 gaves til Kongens Yndling, Tyskeren Wobislaus Wobitzer¹⁾.

Fra 1541—1544 var Kristoffer Rosenkrantz derpa forlenet med *Hald* Slot og de dertil liggende Herreder, nemlig Nørlyng og Fjends Herred og Øen Mors, hvortil desuden 1542 lagdes Rinds og Han Herred, som efter Predbjørn Podebuskes Død indløstes fra dennes Arvinger. Desuden var alt det gejstlige Gods i Viborg Stift forenet med Stillingen, saa at Kristoffer Rosenkrantz tillige var Stiftslensmand i Viborg Stift. Det var under ejendommelige Forhold, at han fik denne betydelige Stilling. I de første Aar efter Reformationen havde Stiftslensmandsstillingen i Viborg Stift være betroet til Holstenere, først til Henrik Rantzau, der 1540 tillige var Stiftslensmand i Ribe, derpaa 1540—41 til Henrik Blome. Denne var imidlertid paa Grund af Jagtforhold kommen i Strid med en dansk Adelsmand i sit eget Len, Frands Iversen Dyre til Damsgaard paa Mors og en Gaard i Tapdrup Sogn, i hvis Kirke han er begravet, formodentlig det nuværende Skovsgaard. Henrik Blome synes ligefrem at have overfaldet sin erklærede Fjende. Ved denne Lejlighed blev imidlertid en anden Adelsmand, der var Frands Dyres Gjæst, Henrik Bjørnsen, saaret, og han døde kort efter af sine Saar. Frands Iversen Dyre var en Søstersøn af den berømte Peder Skram, og denne fik ved sin mægtige Indflydelse udvirket, at Henrik Blome mistede sin Forlening. Hadet mod Tyskerne og deres store Indflydelse i Danmark synes at have været medvirkende. En Del af den holstenske Adel indgav et Bønskrift til Kongen for Henrik Blome, der paa Grund af Drabet synes at være flygtet til Holsten, da han ikke kunde faa Fred og Lejde

¹⁾ Dsk. Mag. 3 R. VI, 130 ff.; 191. Kristian III's Reg. S. 52. — Familien Rosenkr. Hist. II, 242; 272. — 1540 var „Kristoffer Stygge til *Stjernholm*“ en af Forloverne for Kristian III i Anledn. af et stort Laan (Kr. III's Reg. ved Erslev og Møllerup S. 152). Formodentlig maa her være en Forveksling af Skriveren eller Udgiverne med „*Hevringholm*“. I Registret antages det for at være *Bygholm*; men det ved Horsens af Holger Rosenkrantz's Enke, Karen Gyldenstjerne, anlagte „*Stjernholm*“ byggedes først omtr. 1590 (Hist. Tidsskr. 5 R. VI, 58; 69).

af den dræbtes Slægtringe. Fra Holsten sendte han endogsaa Svende ind i Lenet; men Kristian III forbød Kristoffer Stygge at indlade dem paa Hald Slot, og først efter flere Stridigheder opgav Henrik Blome sin „tro Haand“ til Hald Slot. Inventariet overgaves i Henrik Blomes Fraværelse af dennes Svende til Kristoffer Rosenkrantz d. 17 November, — et vigtigt og interessant Dokument til den gamle berømte Borgs Topografi¹). Først 1543 fik Henrik Blomes Brødre Kvittering for Regnskabet af Hald Slot, saa denne stadig synes at have holdt sig borte fra Danmark af Frygt for „Peder Skram og hans Tilhængere“. Mærkeligt nok skulde ogsaa Kristoffer Rosenkrantz komme i et fjendtlig Forhold til Frands Iversen, medens han endnu var Lensmand paa Hald. Hans Broder Peder Rosenkrantz, „kom nemlig for Skade og ihjelslog“ i Aaret 1542 i Nyborg Frands Iversens Svoger, Niels Mogensen (Kaas) fra Damsgaard, en Sag, som nærmere skal blive omtalt senere. Kristoffer Rosenkrantz blev selvfølgelig ogsaa inddraget i denne Sag, og det var formodentlig i Anledning af de betalte Bøder, at Frands Iversen 1546 stævnedede ham for en Guldkjæde og en Sum Penge, han mente, at han med Urette forholdt ham²).

Det var under ejendommelige Forhold, at Kristoffer Rosenkrantz var Lensmand paa Hald. Den Misstemning, som i de første Aar efter 1536 havde fundet Sted mellem Kristian III og en Del af det ældre danske Aristokrati, var netop i disse Aar ved at fortage sig. En Del af Kongens ivrigste tyske Raadgivere vare netop nu døde eller paa Grund af Forholdene faldne i en Slags Unaaede, og flere af de ældre danske Rigsraader bleve nu atter tagne til Naade. Det var under disse Forhold, at Frederik II's Hylding 1542 fandt Sted i Viborg. At Kristoffer Rosenkrantz fik adskilligt med disse Sager at gjøre, følger af hans Stilling. Han maatte saaledes i Anledningen af Hyldingen „klæde sig og sine Svende i kgl. Majestæts Hoffarve.“ Fra Hyldingen var Kon-

¹) Kristian III's Registr. S. 207—10; desuden Adelsbreve Fasc. 3 („Blome“), som jeg maaske vil faa Lejlighed til at meddele andensteds. — Dsk. Mag. 3 R. VI, 391; 205; 4 R. I, 8—9.

²) Dansk Mag. 4 R. I, 197.

gen draget paa Jagt i Testrup i Rinds Herred, hvor Kristoffer Rosenkrantz af sin Forlening maatte underholde Kongen en Nat, og ligeledes Dronningen. Samtidig overdroges det ham at taxere det Bondegods i Viborg Stift, der var forbrudt under Klemensfejden, et Hverv, der forøvrigt førte til, at adskillige fik deres Gods igjen paa denne Tid, saa at ogsaa i denne Henseende den unge Konges Hylding paa Viborg Ting tjente til Forsoning. — Ogsaa i de følgende Aar havde han flere vigtigere Hverv at udføre; saaledes opkrævede han 1543 Skatter i Viborg Stift og sad til Doms over den gamle Præst, Kristen Lavridsen i Blære, der dømtes fra sit Embede, fordi han ikke vilde opgive sin Overbevisning som Katholik. Af Vigtighed er ogsaa Registreringen af de Brevkister, der paa denne Tid fandtes i Viborg og paa Hald. I November 1544 fik saaledes Kristoffer Rosenkrantz Befaling til at begive sig til Hald i Forening med Kantor Niels Fris og Vikar Jens Nielsen for at forsegle alle de Brevkister, der fandtes paa Hald, angaaende Vendelbo og Viborg Stifter, „at ingen fanger dem at læse uden kgl. Majestæt selv eller hvo kgl. Majestæt dertil betroendes vorder.“ Paa denne Tid var nemlig Kristoffer Rosenkrantzes Fastersøn, den bekjendte Otte Krumpen, efter atter at have opnaaet Kongens Naade og efter atter at være bleven optagen i Rigsraadet, bleven forlenet med Hald Slot. Han var Broder til den forhenværende Biskop i Børglum, Stygge Krumpen, hos hvem Kristoffer Rosenkrantz havde tjent i sin Ungdom.¹⁾

Samme Aar havde imidlertid Kristoffer Rosenkrantz kjøbt en af Viborg Stifts mange Bispegaarde, *Lynderupgaard* i Rinds Herred, af Kronen for 9,158 Mark. Af Forleninger havde han endnu *Søbygaard*, som han dog i Aaret 1546 var i Færd med at miste, da det blev magelagt til Iver Krabbe. Kristoffer Rosenkrantz fik dog dette afvendt, og han fik selv Pant deri for betydelige Summer. Han synes at have tænkt paa nu at indrette sig blivende her; thi samme Aar fik han af Sæby By Brev paa

¹⁾ Dansk Mag. 3 R. VI, 313; 329; 4 R. I, 27. Diplomatarium Viborgense Indl. S. I—II; 234 ff.

et Stykke af Sæby Kirkejord, mod at han og hans Arvinger gav Jordskyld til Kirken. Ogsaa et andet Mindesmærke om Kristoffer Rosenkrantz's Interesse for Sæby Kirke findes endnu, nemlig den bekjendte Altertavle i Oldnordisk Museum, hvorpaa man antager, at hans Farbroder, Biskop Niels Stygge, er afbildet. Denne Altertavle er nemlig forsynet med Rosenkrantz- og Gyldenstjerne-Vaabener, 3: Kristoffer Rosenkrantz Fædre- og Mødrene-Vaaben, hvorinod det er umuligt at sætte disse Vaaben i Forbindelse med Niels Stygge Rosenkrantz selv.¹⁾ Som Lensmand paa Sæbygaard blev han 1547 tilsagt at møde i Kolding til en af de kongelige Fester og deltog i 1548 i det store Brude-tog til Sachsen med 4 Heste, ligesom han ogsaa i Aaret 1552 underholdt Kongen et Par Nætter af Sæbygaard, dels paa Sæbygaard selv, dels paa Vorgaard. Men samme Aar blev Pante-summen indløst af Jørgen v. Raade, der saaledes fik Sæbygaard i Besiddelse.²⁾ — Det var kort efter, at Skiftet fandt Sted om Hevringholm, hvorved Broderen Erik blev Eneejer af denne Gaard.

Fra nu af er Kristoffer Rosenkrantz nærmest knyttet til *Lynderupgaard*. I Febr. 1553 fik han lovformelig Skjøde herpaa, omfattende Lynderup Hovedgaard, 10 Gaarde og 3 Bol i Lynderup By, en Gaard i Nørreris, en i Aastrup, 7 i Rind By, Herligheden af en Gaard sammesteds, medens Renten, Kornskylden og Smørskylden skulde blive hos Præsten, 5 Gaarde i Ulbjerg Sogn, deriblandt lille Torup, Strandmøllen og to Gaarde i Laastrup Sogn, men uden Fiskeriet i Laastrup Aa, ej heller der i Limfjorden, hvor Kong Kristiern, Kongens Farfader, gav Viborg Stift Fiskeretten; men ellers maa han og hans Tjenere (Fæstere) fiske i Limfjorden, uden dog at formene andre at fiske der, — Bestemmelser, der skulde medføre adskillige Processer baade i den nærmere Fremtid og helt ned til vor Tid.³⁾ — Allerede

¹⁾ Krist. III's Reg. S. 295 ff. Dsk. Mag. 4 R. I, 205; 210 ff; 213; 216—17; Erslev, Lensmænd, S. 139.

²⁾ Dsk. Mag. 4 R. I, 351; II. 94—96 (jfr. Ny dsk. Mag. I, 364 ff.); IV, 161; Tegn. 1552 S. 76; 87; 92.

³⁾ Kancelliets Brevbøger 1551—56 S. 220. Sagen var atter for Højeste Ret 1882.

1557 blev saaledes Kristoffer Rosenkrantz stævnet af Præsten i Laastrup og Skals for det kgl. Retterting i Anledning af Præstegaarden i Skals; men Sagen, hvori Præsten synes at have haft fuldstændig Uret efter Skjødebrevet af 1553, blev udtrykkelig afvist fra det kgl. Retterting, fordi den som en Ejendomstrætte ifølge Haandfæstningen først skulde have været foretaget for Herredsting og Landsting,¹⁾ og i Aaret 1560 havde han en Retstrætte med Iver Krabbe til Østergaard, Befalingsmand paa Skivehus, om tre Stykker Jord paa Thorom Mark.²⁾ — Hovedbygningen paa Lynderupgaard opførte Kristoffer Rosenkrantz 1556 i Følge en Indskrift over Døren.³⁾

Da Syvaarskrigen udbrød, kom Kristoffer Rosenkrantz igjen i større Virksomhed. Allerede i April 1563 var han blandt de for Viborg Stift udnævnte „Proviantmestere“ og tjente samme Aar paa Flaaden under Peder Skram. Atter 1564 var han udkommanderet paa Flaaden som Fører for Skibet „Papegøjen.“ Det følgende Aar, 1565, fik han for 100 Joachimsdaler, han havde laant Kongen, Kronens Gaard i Ugelris i Tostrup Sogn i Rinds Herred i Pant. Ogsaa i dette Aar blev han tidlig paa Foraaret udskreven til Flaaden; men i det blodige Slag ved Bornholm d. 7. Juli 1565, hvor Otto Rud blev fangen, blev han skudt gennem Laaret og døde af sine Saar. Hvor han er begravet, vides ikke. I Lynderup Kirke findes et smukt Epitafium over hans Broder Stygge og dennes Slægt, der arvede Lynderupgaard efter ham, men han selv omtales ikke herpaa.⁴⁾

Da Kristoffer Rosenkrantz døde ugift, tilfaldt den Andel, han efter sin Broder Eriks Død atter havde faaet i Hevringholm, hans efterladte Søsken, *Peder, Stygge* og *Birgitte Rosenkrantz*, nærmest den ligeledes ugifte Peder, der neppe har haft anden

¹⁾ Jfr. nærmere om den interessante Sag Ny kirkehist. Samling VI. 707.

²⁾ Geh. Ark. (Kanc. Olsens Papirer).

³⁾ Abildgaards Tegm. i Oldn. Mus. Arkiv.

⁴⁾ Tegm. 1563 S. 349; 1564 S. 549 ff; 1565, S. 224; Dsk. Mag. 3 R. II, 83; Resen S. 95, 145 ff. — Dsk. Saml., Finansvæsen Nr. 81. Geh. Ark. — Personahist. Tidsskr. I, 126. — Garde, den dansk-norske Sømagts Hist. 58; 61.

Gaard at holde sig til, medens Stygge ved sit Giftermaal og ved Arv havde faaet betydelige Ejendomme.

Peder Stygge eller **Rosenkrantz** († 1570), var den yngste af Brødrene. Han omtales første Gang 1536, da han af Biskopperne Ove Bilde og Joachim Rønnov, der tillige med flere Rigsraader vare Statholdere i Sjælland under Kjøbenhavns Belejring, sendtes til Kong Gustav i Sverig med Breve fra Kristian III.¹⁾ Recessen af 1536 har han derpaa underskrevet; men derpaa hører man ikke noget om ham, før han i Aaret 1547 „desværre“ ihjelslog i Nyborg Niels Mogensen (Kaa-), Son af den berygtede Mogens Thommesen til Damsgaard og Ellen Fris, Svoger til den under Kristoffer Stygge omtalte Frands Iversen Dyre til Damsgaard. Ved en Sammenkomst i Viborg under Kongehyldingen 1542 maatte Peder Rosenkrantzes Frænder, Jakob Hardenberg til Sandholt, Ejler Hardenberg til Matrup, Kristoffer Johansen (Lindenov) til Drenderup, Anders Johansen (Lindenov) til Fobislet, Hartvig Thommesen til Palsgaard, Kristoffer Rosenkrantz (Nielsen) til Skjern og Kristoffer Rosenkrantz (Stygge) til Hevringholm, love og fuldsige for velbyrdig Svend, Peder Rosenkrantz til Hevringholm, for en Bøde paa 1500 Mark dansk og to Klenodier, saa gode som 100 Gylden hver, til den dræbtes Frænder. Paa Kongens Vegne vare tilstede Kansleren Johan Fris, Rigsmarsken Erik Banner og Rigsraaden Hr. Otte Krumpen; men da Bøden var fastsat, tyktes det de rette Eftermaalsmænd, Jep Fris til Skive og Rigskansleren Jørgen Quitzou, tillige med den dræbtes øvrige tilstedeværende Slægt og Venner, at samme Bod var for ringe, hvorfor de gave samme Bod til Hospitalerne i Jylland og overdrog Kantor Niels Fris i Viborg at fordele den efter Kongens nærmere Bestemmelser. Dette skete ogsaa, men senere, 1546 og 1552, stævnedes Frands Dyre Kristoffer Rosenkrantz for et Klenodie og Niels Fris for Pengene, idet han fremlagde et Brev, udgivet 1542, ifølge hvilket Jørgen og Henning Quitzou tillige med flere af Niels Mogensens fædrene Frænder havde opladt al deres Del i Bøden til Niels Mogensens to Søstre, af hvilke

¹⁾ Rørdam, Hist. Kildeskr. 1 R. I, 451.

den ene var gift med Frands Iversen Dyre, den anden, som det synes, var Enke efter den fra Kristiern II's Historie bekendte Rasmus Klementsens. Niels Fris blev dog frikjendt; Udfaldet af Sagen med Kristoffer Rosenkrantz kjendes ikke.¹⁾

I de følgende Aar forekommer Peder Stygge flere Gange som kgl. Hofsinde, indtil han 1549 blev forlenet med *Værne Kloster* og Ingedal Skibrede i Norge; han skulde tjene heraf selv fjerde til Lands eller til Vands og underholde de Brødre, som endnu vare i dette Kloster af Johanniterordenen. I de følgende Aar udbødes han flere Gange til Søs mod de Sørøvere, som den Gang gjorde Havene usikre langs Norges Kyster, saaledes 1550 og 1551. I Aaret 1552 skulde han af sit norske Len udruste 4 Karle til det Tog til Island, som da foretoges. Om han personlig har været med, er maaske usikkert; thi ved St. Hansdagstid deltog han som Dommer i Lagretten i Oslo. I Reglen har han vistnok opholdt sig i Norge. Ved Skiftedelingen af Hevringholm i Oktober 1552 var han saaledes ikke tilstede, men har først senere underskrevet; derimod har han 2. Februar 1553 paa Hønborg hos Sidsel Rosenkrantz kvitteret for Modtagelsen af Beløbet („Peder Rosenkrantz Ejlersen til Hevringholm“). I Aarene 1555—57 var han atter udsendt mod de mange engelske, skotske og franske Kapere (Pirater), der gjorde Nordsøen usikker. Om Sommeren deltog han som sædvanlig i Lagretten i Oslo.²⁾

I Aaret 1561 blev Værne Kloster efter Peder Rosenkrantz forlenet til Eggert Klavsen (Ulfeld). Det var netop paa denne Tid, at hans Broder Erik var død og han saaledes atter bleven Medejer af Hevringholm. Maaske har han fra nu af opholdt sig paa Hevringholm; i al Fald taber man ham af Syne, indtil han i Syvaarskrigen atter optræder til Søs. Dog turde han maaske endnu have haft én eller anden mindre Forlening i

¹⁾ Dansk Mag. 3 R. IV, 262. Kolderup Rosenvinge, Gl. Domme I, 172. Dsk. Mag. 4 R. I, 197. Hist. Tidsskr. 5 R. I, 634 ff.

²⁾ Dsk. Mag. 4 R. I, 195; 218; 223. — Norske Rigsregistrarer I. passim. — Fam. Rosenkr. Hist. II, Dipl. S. 263 ff. — Diplomatarium Norvegicum IX, 803. — Tegn. 1554 p. 488 ff.

Norge. I Aaret 1564 nævnes han nemlig atter blandt dem, der skulde stille Mandskab søndenfjelds i Norge til Søs; 25. Juni var han dog i Kjøbenhavn, hvorfra han paa denne Dag har udstedt en Kvittering.¹⁾ — I Maj 1565 var han Fører for „Hamborger-Jægeren,“ da Peder Huitfeld med dette og tre andre Skibe skulde blokkere Stralsund, men blev overfalden af en stor svensk Flaade, saa at han maatte sætte Skibene paa Land ved Jasmund og opbrænde dem, for at de ikke skulde falde i Fjendens Hænder. Høvedsmændene gave sig over Land til Rostock „og fore saa hjem til deres Gaarde, indtil de fik Lejde af Kongen at kunne undskylde sig.“²⁾ — Han synes ikke at have deltaget i det store Slag ved Bornholm, hvor hans Broder Kristoffer faldt 6. Juli s. A. Den 19. Maj 1566 har han derpaa, stadig under Betegnelsen: Peder Rosenkrantz til Hevringholm, paa sin Broder Stygges Vegne udstedt en Kvittering i Landskrone. Til Søs tjente han ikke i dette Aar, men vistnok til Lands under den jydsk Fane, thi under 20. Juni er der udstedt Brev til Føreren for denne Fane om ufortøvet at lade gaa Dom over og straffe de Ryttere under hans Fane, som han havde ladet fængsle, fordi de havde overfaldet Peder Rosenkrantz og ham ilde saaret og skamferet.³⁾ Det var et af de temlig hyppige Mytterier, der fandt Sted under Syvaarskrigen. Peder Rosenkrantz slap dog derfra med Livet, men i Krigen synes han ikke senere at have deltaget. I Aaret 1567 optræder han et Par Gange i Sager angaaende Hevringholm paa Rougsø Herredsting. Den 3. Marts 1568 har han paa Lynderupgaard, hans Broder Kristoffers efterladte Ejendom, ikke som ellers i sin Broder Stygges, men i sit eget Navn udstedt en Kvittering for Renter for Aarene 1566 og 1567 af 500 Rd., Erik Podebusk til Bistrup var skyldig.⁴⁾ Han døde den 27. Januar 1570 ugift og er ligesom sine Brødre Jørgen og Erik begravet i Vivild

¹⁾ Tegn. 1564. — Klevenfeldt Sigilsamling, Rosenkrantz, Geh. Ark.

²⁾ Rørdam, Hist. Kildeskr. 1 R. II, 330 ff. — Garde, den dansk-norske Sømagts Hist. S. 69.

³⁾ Adelsbreve Fasc. 53. — Tegn. 1566 S. 538.

⁴⁾ Geh. Ark. (Kancelliraad Olsens Papirer). — Adelsbreve Fasc. 53.

Kirke, hvor en fælles Ligsten med Billeder af tre Adelsmænd i Rustning dækker Graven.¹⁾

Stygge Ejlersen Stygge eller **Rosenkrantz** († 1571), vistnok ældst eller i al Fald den næstældste af Brødrene, var saaledes nu den eneste levende af Brødrene og i Forening med sin Søster, Jfr. *Birgitte Rosenkrantz*, Ejer baade af *Herringholm* og *Lynderupgaard* og tillige af *Gunderlöf* i Skaane, medens Jfr. Birgitte efter Sidsel Rosenkrantzes Død tillige havde Nebbe.²⁾ Stygge Ejlersen forekommer første Gang 1535, da han tillige med sin Broder Kristoffer var Fange, og har derpaa undertegnet Recessen af 1536 („Stygge Stygge“). Han var nøje knyttet til sin Morbroder, Knud Pedersen Gyldenstjerne til Tim. Paa dennes Vegne mødte han saaledes 1542 i en Rets sag paa Villeds Herredsting i Skaane,³⁾ og da Kristiern II i Aaret 1550 flyttedes fra Sønderborg til Kallundborg, hvor Knud Gyldenstjerne var Lensmand, var Stygge Rosenkrantz en af de 4 Adelsmænd, der sendtes hertil for „at tage Vare paa Kong Kristiern“, „: for at tjene til hans Opvartning⁴⁾. Han nævnes ogsaa i flere Retsdokumenter angaaende Gyldenstjerne, udstedte paa Kallundborg i Aarene 1549 og 1552, saa at han vel i alle disse Aar har haft denne Stilling, maaske lige til Kristiern II's Død Januar 1559⁵⁾. Den 20 Marts s. A. giver Frederik II Hr. Mogens Gyldenstjerne, Statholder paa Kjøbenhavns Slot, til Kjende, at da han havde forskrevet sin Raad Kristoffer Huitfeldt, Lensmand

¹⁾ Abildgaards Tegn. i Oldn. Museum's Arkiv; jfr. Hofmans Fund. III, 161; Dansk Atlas IV, 288; Trap V, 599.

²⁾ „Til Gondelauffgaard“ kaldes han i Retsbreve angaaende Hevringholm Maj 1570 og i Aaret 1571 (Geh. Ark., „Kancelliraad Olsens Papirer“). Maaske Peder Rosenkrantz ogsaa har ejet denne Gaard som Arv efter Sidsel Rosenkrantz.

³⁾ Adelsbrve Fasc. 28, „Gyldenstjerne“.

⁴⁾ Dsk. Mag. 4 R. IV, 160.

⁵⁾ 1549, ²¹/₇. Skifte mellem Knud Gyldenstjerne paa d. e. S. og Brødrene Stygge, Kristoffer, Erik og Peder Rosenkrantz paa d. a. Side af noget Vikarie-Gods i Vendsyssel, tilfaldet dem efter deres Morbroder Axel Gyldenstjerne. Geh. Ark. Diplomatarium. 1552 ¹⁹/₂. Vidne i et ligeledes paa Kallundborg dateret Brev, hvori Peder Kristensen (Dyre) til Hjemsø sælger Fru Sidsel Ulstand, Knud Pedersen Gyldenstjernes Enke, en Gaard i Ørsted (Geh. Ark. „Ramsø H.“ Nr. 4).

paa Gulland, til Kjøbenhavn til Kroningen, havde han taget Stygge Rosenkrantz, „vor Mand og Tjener“, i sin Tjeneste, saa at han skulde „ligge udi Slotsloven paa Visborg“; Mogens Gyldenstjerne skulde derfor med det første skaffe ham til Gulland og imidlertid underholde ham paa Kjøbenhavns Slot. Efter Kristoffer Huitfeldts Tilbagekomst vedblev Stygge Rosenkrantz at ligge i Slotsloven paa Visborg. Den 10 November s. A. underrettede han nemlig i Forening med Slotsfogeden og Slotsskriveren Kongen om, at Kristoffer Huitfeldt var død d. 8 November. Den 11 December underrettede derpaa Frederik II Stygge Rosenkrantz „og andre, som ere i Slotsloven paa Visborg“, om at Jens Bilde var udnævnt til Lensmand, hvem de derfor skulde antvorde Slotsloven og være hørige og lydige¹).

Formodentlig er Stygge Rosenkrantz kort efter vendt tilbage fra Gulland. Ligesom sine Brødre synes han at have haft Forkjærlighed for den ugifte Stand. Af Brødrene havde kun Erik været gift, med Kristoffer Huitfeldts Søster; men da han var død barnløs 1561, truede Slægten altsaa med at uddø. Stygge Rosenkrantz ægtede da, som det synes efter 1561, Maren Knob, Datter af Lavrids Knob til Gyllebo i Skaane og Sidsel Henningsdatter Valkendorf fra Glorup. Deres eneste Barn, *Kirstine Rosenkrantz*, blev født paa Gyllebo d. 2 Febr. 1564. Da Lavrids Knob allerede var død 1546, har Datteren været helt ung, da hun blev gift med Stygge Rosenkrantz. Denne blev nu paa sin Hustrus Vegne Medejer af *Gyllebo*, især efter at Lavrids Knobs Sønner, Folmer og Johan, vare døde ugifte i Syvaarskrigen, 1563 og 1564; dog havde Fru Marens Søstre, Mette, gift med Baltzar Lepell, og Anna, gift med Palle v. Mehlen, ogsaa Del i Gaarden²). Fra nu af synes han i nogle Aar at have været knyttet til Skaane, og vel endogsaa at have boet paa Gyllebo, hvor Datteren fødtes 1564; i Aaret 1565 fik han ogsaa Ordre til i Forening med de øvrige Adelsmænd „i de 6 Herreder

¹) Dsk. Kong. Hist., Fasc. 39, Geh. Ark.; jfr. Tegn. 1559, p. 53. — Dsk. Mag. 3. R. III, 180. — Tegn. 1559, p. 179.

²) Ejler Brockenhuses Kalenderopt. i Saml. til Fyns Hist. og Top. VI, 318. — Skaanske Herregaarde VI (Gyllebo).

i Skaane ud mod sønder Strand“ at sørge for Strandvagten¹⁾. — At han efterhaanden var bleven en meget rig Mand, fremgaar ogsaa af Adelslaanet for 1568, hvor han sættes til 2000 Daler. Folmer, Erik og Niels Axelsen Rosenkrantz sættes saaledes kun til 1000 Daler hver, nogle enkelte, som Peder Oxe og Anne Rosenkrantz, Albert Gøjes Enke, til 5000 Daler²⁾ — I Aarene 1570 og 1571 havde han store Stridigheder med Rigsraad Jørgen Lykke til Overgaard og dennes Søster Anne Lykke, Enke efter Otte Krumpen, dels om Arven efter Otte Krumpen, dels om en Eng ved Hevringholm, men som ikke bleve endte før hans Død. Han forekommer sidste Gang i en paa Lynderupgaard d. 17 Juni 1571 udstedt Kvittering for Renter af en Kapital, Erik Podebusk til Bistrup skyldte ham. Han døde 29 August 1571, vistnok paa Lynderupgaard, i hvis Kirke hans Gravsten findes tillige med hans Hustrus³⁾.

Hevringholm tilfaldt nu Jfr. **Birgitte Rosenkrantz** til Nebbe og *Maren Knobs* og *Stygge Rosenkrantzes* lille Datter *Kirstine* i Forening, hvorimod Lynderupgaard vistnok strax tilfaldt Kirstine Rosenkrantz alene under Fru Maren Knobs Styrelse. Det var brydsomme Tider for de to Kvinder. Arven efter den barnløse Rigsmarsk Otte Krumpen søgte flere af de andre Arvinger at gjøre dem stridig. Ved en Dom af Kongen og Rigsraadet, afsagt 12 Juni 1572, blev Fru Maren paa sin Datters og Jfr. Birgitte Rosenkrantz paa egne Vegne dog erkjendte for arveberettigede sammen med Laurids Rostrup, Jakob Rostrup, Ove Skram og den afdøde Just Høgs Arvinger, der alle nedstammede fra Hr. Stygge Nielsen til Hevringholm, hvis Datter Anne havde været gift med Otte Krumpens Fader, Jørgen Krumpen⁴⁾. — To Dage efter (14 Juni 1572) faldt ligeledes kgl. Rettertingsdom i den langvarige Sag mellem Stygge Rosen-

¹⁾ Dsk. Kong. Hist. Fasc. 53, Lave Brok til Fr. II, dat. Krogholm Tirsdag efter Mathei Dag 1565.

²⁾ Tegn. 1568, S. 78 ff.

³⁾ Adelsbr. Fasc. 53. — Abildgaards Tegn.

⁴⁾ Det nærmere fremgaar af Dommen hos Rosenvinge, Gl. Dsk. Domme III, 156 ff.

krantztes Arvinger og Hr. Jørgen Lykke om en Eng ved Hevringholm, som Hr. Jørgen Lykke paastod tilkom Otte Krumpens Arvinger, fordi Hr. Otte Krumpen 1517 af sin Moder havde faaet udlagt al hendes Rettighed i Hevringholm; men da det bevistes, at Otte Krumpen 1557 selv havde givet Afkald paa Engstykket, gik Dommen Hr. Jørgen Lykke imod¹⁾. — Noget voldsomt maa det være gaaet til i Anledning af denne Sag, der først havde været for Viborg Landsting; thi under 20 Marts 1572 var der blevet udstedt et kgl. Beskjærmelsesbrev for Jfr. Birgitte Rosenkrantz til Nebbe, „da hendes Foged, Anders Skriver (der ogsaa førte Sagen for det kgl. Retterting), skal til Landstinget aabenbarlig være truet og undsagt, ikke for anden Aarsags Skyld, end at han som hendes fuldmyndige Foged har brugt hendes rette Tale og der sammesteds paa hendes Vegne ganget i Rette, hvorfor hun er saadant Beskjærmelsesbrev begjærendes, da hun er en hjælpeløs Kvinde og hendes Brødre og andre hendes næste Slægt, som hende skulde forsvare, ere hendøde“²⁾.

Ved samme Lejlighed (17 Juni 1572) fik Fru Maren Knob Brev paa *frit Fiskeri* for hendes egen Grund i Limfjorden, ligesom andre af Adlen her i Riget nyde og bruge, til saalænge Kongen kan ydermere forfare Lejligheden og anderledes bliver til Sinds, efterdi hun er Arving efter Kristoffer Rosenkrantz, til hvem Kongen for nogen Tid siden har skjødet Lynderup Gaard og Gods³⁾. — Ogsaa om denne Ejendom skulde hun dog faa Stridigheder, og det atter for Fru Anne Lykkes Skyld, Otte Krumpens myndige Enke, Hr. Jørgen Lykkes Søster. Det staar formodentlig i Forbindelse hermed, at Fru Maren Knob atter den 10 Oktbr. 1573 lod sig give kgl. Bekræftelse, ikke blot paa ovennævnte Fiskeri, men ogsaa paa hele Lynderup Gaard og Gods som Arving efter Kristoffer Rosenkrantz, og at der samme Dag udgik Ordre til Stiftamtmanden paa Hald og til Kapitlet i Viborg om i en Brevkiste i Viborg Domkirkes Sakristi at opsøge og til Fru Maren Knob at overantvorde Breve, der løde paa

¹⁾ Geh. Ark., Sønder Hald H., Nr. 66.

²⁾ Jydske Tegn. 1572 S. 16.

³⁾ Sammesteds S. 42.

Lynderupgaard. Samme Dag er der nemlig ogsaa udstedt et meget karakteristisk Brev til Fru Maren Knob, der baade viser Fru Anne Lykkes Egenraadighed og Regeringens Interesse for Limfjordfiskeriets Fredning. Kongen har erfaret, hedder det i Brevet, at nogle af Fru Maren Knobs Bønder („Tjenere“) for nogen Tid siden skulle have taget Baade og Fiskegarn fra nogle af Kongens Undersaatter, som havde fisket med Pulsvaadder i Limfjorden mod Kongens derom udgaaede strænge Forbud; deriblandt skal ogsaa være nogle af Fru Anne Lykkes Tjenere, og Fru Anne skal siden have skrevet Fru Maren Knob Breve til, hvori hun tilstaar at have befalet sine Tjenere at fiske med ovennævnte Pulsvaadder. „Da efterdi vi have derudi at sige,“ tilføjes der, „og der Magt paaliggendes er, bede vi eder og strængeligen befale, at I strax uforsømmelig og uden al Undskyldning skikke os selv til Hænde Fru Anne Lykkes Breve, at vi deraf al Lejlighed kunne forfare, og tager her ingen Forsømmelse fore, saa fremt vi ikke skulle foraarsages udi andre Maader det af eder at æske“. Kongen fik ogsaa Brevene, og Fru Anne Lykke blev tiltalt for sit ulovlige Fiskeri¹⁾.

Da den myndige Fru Anne Lykke kort efter døde, udbrød atter Stridigheder mellem Otte Krumpens mange Arvinger, deriblandt Rosenkrantzerne paa Hevingholm, og Fru Annes Væрге og Broder, Hr. Jørgen Lykke, om Udleveringen af den Del af Arven, Fru Anne havde haft Livsbrev paa. Ogsaa denne Sag gik Hr. Jørgen Lykke imod ved en kgl. Rettertingsdom af 8 Juni 1575²⁾. — I de følgende Aar foretog Fru Maren flere Magelæg med Kronen, hvorved hun erhvervede Gods til Lynderupgaard. Hun døde den 26 Marts 1581 og blev begravet d. 30 April s. A. i Lynderup Kirke ved sin Mands Side, hvor hun er afbildet paa Ligstenen ligesom han³⁾.

¹⁾ Jydske Reg. 1573 S. 189 (jfr. Dsk. Kong. Hist. Nr. 565); Tegn. 108; 112.

²⁾ En meget vidtløftig Dom herom, der dog har mere Interesse for Familien Krumpen end for Rosenkrantzerne, findes i Klevenfeldts Saml. (Krumpen) efter Rigens Dombog 1570—75 fol. 145 b.

³⁾ Abildgaards Tegninger; jfr. Hofmans Fund. III, 387; Dsk. Atlas IV, 652—684.

Medens Lynderupgaard, og formodentlig ogsaa Gunderløf i Skaane og Part i Gyllebo, tilfaldt Datteren, den unge Jfr. *Kirstine Rosenkrantz Styggesdatter*, alene, ejedes Hevringholm nu i Fællesskab af Jfr. Kirstine og hendes Faster, Jfr. *Birgitte Rosenkrantz Ejlersdatter* til *Nebbe*. Denne sidstnævnte Gaard havde Kongen dog allerede 1578 tilegnet sig ved et større Mageskifte, hvorved den Andel af *Nebbe*, der tilhørte Jfr. Birgitte, var tilfaldet Kronen, mod at *Arnestrup* Hovedgaard i Mørke Sogn ved Rosenholm tillige med mere Gods udlagdes til hende; dog fik Jfr. Birgitte med det samme Livsbrev paa *Nebbe*, saa hun boede her til sin Dødsdag¹⁾. Hendes Vaaben med Aarstallet 1581 findes endnu i Tavlov Kirke. Her findes ogsaa en fælles Ligsten for hende og hendes Farbroderdatter og Velgjørerske Sidsel Rosenkrantz, hvorpaa de begge staa afbildede. Hun har selv ladet den forfærdige; thi Aarstallet for hendes Død er ikke udfyldt. Hun døde i Mai 1586 — 3die Pinsedag, siges der i Ejler Broekkenhus's Kalenderoptegnelser, 3: 24 Maj; men det kan ikke være rigtigt; thi allerede den 13 Maj indbyder Kirstine Rosenkrantz's Mand, Niels Skram, fra Kjøbenhavn Fru Ide Munk, Oluf Nielsen Rosenkrantz's Efterleverske, til Begravelsen i Tavlov Kirke d. 5 Juli. Den 28de Maj fik Lensmanden paa Koldinghus, Kasper Markdanner, Befaling til at overtage *Nebbegaard* og lægge det under Koldinghus, naar hun var begravet; til Begravelsen skjænkede Kongen Niels Skram 3 Stykker Vildt og 200 Td. Havre. Den 20 August fik derpaa Niels Skram Brev paa Vivild Kirkes Korntiende ved Hevringholm, som var ledig efter Jfr. Birgittes Død²⁾. — Sagnet om hende levede længe i Egnen af det gamle *Nebbegaard*, som nu blev nedbrudt. „Østen for den nuværende Grund,“ siges saaledes i Hofmans Foundationer (IV, 720), „er en Høj med Grave om, hvorpaa har været et Lystslot,

¹⁾ Geh. Ark., Ø. Lisbjerg H. Nr. 37; *Nebbegaard* Nr. 4. Jydske Registre 234 fl., 248; Dsk. Saml. Nr. 565. Jfr. Saml. til jydske Hist. og Topogr. VI, 18—19.

²⁾ Dsk. Atl. V, 967; 1006—7; Ejler Broekkenhus i Saml. til Fyns Hist. og Topogr. VI, 355; Klevenf. Dok. i Geh. Ark. — Jydske Tegn. 1586 S. 74; Registre S. 139.

beboet af Jfr. Birgitte Rosenkrantz; hendes Søster boede paa Henneberg (o: Hønborg) Ladegaard ved Middelfart Sund, og den tredie ved Hindsgavl, hvilke tre Søstre levede 1583 og ere begravne i et Kapel ved Tavlov Kirke“. At der ved den ene „Søster“ menes Fru Sidsel Rosenkrantz paa Hønborg, er klart nok. Den tredie er mindre sikker, maaske Hans Lindenovs Hustru, Margrete Rosenkrantz Ottesdatter paa Hindsgavl, med mindre Sagnet sigter til Jfr. Birgittes Plejebarn og eneste Arving Kirstine Rosenkrantz.

Kirstine Rosenkrantz, Stygge Ejlersens og Maren Knobs eneste Barn, var saaledes nu ene tilbage af hele Hevringholm-Linien. Hun var efterhaanden bleven en rig Arvedatter. Født d. 2 Febr. 1564 paa Gyllebo blev hun 7 Aar gammel, altsaa 1571, kort efter Faderens Død af Moderen sendt til Nebbe, hvor hun i 3 Aar, altsaa omtrent til 1575, blev opdragen hos sin Faster, Jfr. Birgitte; derpaa kom hun tilbage til Moderen, indtil hun 25 Februar 1582, nylig fyldt 18 Aar, i Horsens blev gift med *Niels Skram til Urup*, hvem hun saaledes i Medgift efterhaanden bragte *Herringsholm* og *Lynderupgaard*, og formodentlig ogsaa Andel i Gyllebo, maaske ogsaa i Gunderløff i Skaane og formodentlig Arnestrup, som Jfr. Birgitte havde faaet i Magelæg for Nebbe.

Niels Skram, der var født d. 6 Marts 1555, var Søn af den berømte Peder Skram til Urup og Elsebet Krabbe, Rigsmarsken Tyge Krabbes bekjendte Datter. I Aaret 1572 studerede han i Rostok under Vejledning af den som Boghandler bekjendte lærde Mester Hans Aalborg, der tilegnede sin Lærling sin Ud-gave af Cicero de senectute, der udkom i Rostok 1572. Han var den eneste af Sønnerne, der overlevede Forældrene. Paa sit Dødsleje i Aaret 1578 tog Fru Elsebet ogsaa en bevæget Afsked med ham, hvori hun opfordrede ham til at være sin Herre og Konge tro, som hans Forfædre havde været før ham, og i hele sit Liv beflitte sig paa Guds frygt og gode Sæder. Ved Faderens Død 1581 arvede han Urup; efter en af sine Morbrødre havde han tidligere arvet Hessel Hovedgaard i Jylland, hvortil han ogsaa

skriver sig¹⁾. Allerede 1580 havde han af Kronen tilmageskiftet sig *Arløse* Bispegods i Halland, ligesom han ogsaa efter Moderen arvede *Skedale* i Halland. Naar hertil regnes de Hovedgaarde, hans Ægteskab 1582 med Kirstine Resenkrantz bragte ham, har han saaledes været en meget formuende Mand. 1581—83 var han Lensmand paa Bygholm ved Horsens, 1583—85 paa Hald og Stiftslensmand i Viborg Stift, derpaa 1585—97 paa Dronningborg ved Randers, hvorpaa han 1597 atter overtog Bygholm Len, efter at Alkymisten Erik Lange havde forladt Landet og var falden i den unge Kristian IV's Unaade. — I Forhold til Kronen omtales han oftere; 1583 skulde han saaledes ledsage Frederik II udenlands; i Aaret 1590 var hans Hustru blandt de Adelsdamer, der skulde drage Salene paa Koldinghus til Prinsesse Elisabeths paatænkte Bryllup med Hertugen af Brunsvig, ligesom han ogsaa var bestemt til at følge Prinsessen til Brunsvig. Han indbødes ogsaa under Formynderregjeringen ofte til de kgl. Fester. 1595 ledsagede han den unge Kristian IV paa hans Rejse i Nordtyskland, ligesom han ogsaa 1596 sammen med Jørgen Rosenkrantz og en stor Del af sin Hustrus nærmere og fjernere Slægtninge deltog i de store Bryllupshøjtideligheder paa Koldinghus, som nærmere ere omtalte i Jørgen Rosenkrantzes Levned. — Med Bønderne i Rougsø Herred havde han en langvarig Strid om Ægt og Arbejde, som de havde siddet ham overhørig med, saa at de tilsidst i Aaret 1594 ved „Rigens Forfølgning“ bleve gjorte fredløse og dømte fra deres Hals. Dette gjorde dem føjelige, saa at de i Januar 1595 indgik et Forlig med ham. — Ogsaa Sagen om Hevringholm og Vivild Mark kom op igjen, men blev til Fordel for Niels Skram afgjort ved en Herredagsdom 1589²⁾.

Hans Ægteskab med *Kirstine Rosenkrantz* blev tidlig af-

¹⁾ Hvass, Medd. om Personer af Fam. Hvass IV, 313. 1561 maa dog være fejlskrevet.

²⁾ Se nærmere: K. Hansen, Danske Ridderborge, Kbhvn. 1832, S. 78 ff. — Om Niels Skram se forøvrigt H. Rørdam, Hist. Kildeskr. 1 R. II, 11 og fl. St. — Herredagsdombogen 1586—89 fol. 150 ff. — Tegn. og Reg. passim.

brudt. Den 3 Juni 1597 kom Niels Skram tillige med sin Hustru til Viborg, hvor de ejede en Gaard. Ved et ulykkeligt Tilfælde styrtede hun samme Dag gennem Loftet ned paa Jorden. Dette medførte en Benskade, hvoraf hun døde d. 23 Juli s. A., kun 33 Aar gammel. 4 September blev hun begravet i Lynderup Kirke. Biskoppen i Viborg, M. Niels Lavridsen Arktander, holdt Ligtalen, der udkom i Trykken 1600 med en Fortale af Biskoppen i Sjællands Stift, Peder Vinstrup. Hun roses der meget for sin Guds frygt og hele sin Vandel. — Med Niels Skram havde hun kun ét Barn, en Datter ved Navn *Elsebet*, født paa Dronningborg d. 13 December 1588. Niels Skram selv giftede sig 21 Oktbr. 1599 anden Gang med Agathe Seefeld, en Datter af den rige Rigsraad Jakob Seefeld til Visborggaard, Regeringsraad i Kristian IV's Mindreaarighed. Dette Ægteskab var barnløst. Niels Skram selv døde allerede d. 24 Juni 1601 paa Urup og blev d. 6 August s. A. begravet i Øst-Birk Kirke ved Urup. Hans Datter Elsebet arvede saaledes alle Herregaardene. Hun blev 1603 gift med Eske Bilde til Svanholm, Søn af Peder Bilde til Svanholm og Birgitte Rosenkrantz til Øster Vallø; han satte imidlertid alle Gaardene overstyr. Ved hans Død 1608 købte den bekjendte Eske Brok bl. a. Hevringholm, hvormed fulgte 1 Mølle, 81 Bøndergaarde og 40 Huse¹⁾.

Hevringholm-Linien var saaledes uddød med Fru Kristine Rosenkrantz 1597 og den gamle Gaard, der i umindelige Tider havde været Familiens Ejendom, kommen i andre Slægters Eje.

¹⁾ K. Hansen, Dsk. Ridderborge S. 80 ff. — Vedel Simonsen, Ejler Brok, passim. — Ejler Brøkkenhus's Kal. i Saml. til fynsk Hist. og Top. VI, passim.